14

BRIEF,

Aan een HEER,

Waar in uyt de H. Schrift getoond werd, dat'er is een

QUADE GEEST,

Die een redelijk Schepſel is buyten de ziel des menſche.

Met eenige aanmerkinge over het Boek, de Ware Oorſpronk, Voort en Ondergank des Satans.

Door I. W.

t'AMSTERDAM,
By JACOB DE VEER,
gedruckt, 1696.

BRIEF,

Aan een HEER,

Waar in uit de H. Schrift getoond werd, dat'er is een

QUADE GEEST,

Die een redelik Schepſel is buiten de ziel des menſche.

Eerwaarde Heer, en beſondere goede Vriend.

OP het doorleeſen van dien Brief aan een Predikant geſchreven, 't geen gedrukt zynde, myn door U E. goetheid aangeweſen wierd, dat ik het eens leſen ſoude; had ik deſelve, van myn geleſen zynde, geantwoord: dat ik evenwel geloofde dat'er een Duivel waar, die een redelik weſen buiten en behalven den menſch is; en dat ik 't geen daar myn gedagten op ſteunde, by gelegentheid U E. ſou bekent maken.

Ik had dit te eerder gedaan, indien niet een beſondere verhinring, die U E. bekent is, myn voornemen gedwarsboomt had; waar by dit nog gekomen is en myn verder opgehouden heeft, dat ik oordeel dat ons van het heele beſlag van het weſen der Geeſten en haar werkingen, God de Heere (om dat het tot onſe ſaligheid ſo ten diepſten in de grond te weten, niet nodig is, een donker gordyn overgeſchoven heeft) dat wy beſwaarlik ſo ver komen ſullen, of daar ſal ons altyd eenige duiſterheid overblyven: in het verklaren van de plaatſen van Gods Woord, die van het weſen en werkingen der goede en quade geeſten, die buiten ons zyn, ſpreeken; en wat wonder, dewyl wy niet en weten

op wat wys onse eigen ziel, die onstoffelik is, ons eigen lichaam dat stoffelyk is, aan doet.

Dit al overlang, en self doe de Heer Bekker de meeste tegenstand vond, so by myn geoordeelt zynde, so heb ik, gelyk men seid, de brand uit zynde, de brandspuit na huis gebragt; dat is, dat ik myn selfs en anderen so veel als myn mogelik is, aangeset heb, om de rust die weder, God sy gedankt, gekomen is, te koesteren, en alle onrust buiten te houden, also ik van gedagten ben dat men om geen gering verschil, daar men in de grond van de Godsdienst eens is, malkander behoorde te ontrusten: te meer, also de Heer Do. Bekker, niet alleen schriftelik; maar ook selfs mondelyk, daar ik selfs by geweest ben, U E. myn en andere van sijn goede vrienden daar toe aangeset heeft, om in eenigheid by de Godsdienst te blyven, en onderlinge by een komste niet na te laten.

En also dit net met myn begrip over een quam, so heb ik voor myn selfs best geoordeelt, dat ik om een geschil van klein belang, waar in ik met eenige van myn geloofsgenoten mogt verschillen; geen nieuwe vriendschap tragte te houden met andere, die veel verder van de Gereformeerde Godsdienst af zyn, al ware de selve in dit stuk met myn eens. En om dat veel ondersoek van eens saak ons aanleiding geeft om veel van een saak te spreeken, waar uit veeltyds met andere (die deselve so niet op en vatten als men selfs deselve begrypt) geschil komt; so heb ik voor myn selfs sedert dien tyd den yver om deselve verder te ondersoeken, laten berusten, en het by de saak daar het de Heer Do. gelaten had ook doen laten, gelyk ik tot nog toe niet anders kan sien, of het selve komt het naaste aan de waarheid, en is met de minste swarigheden verselt.

U E. daar en tegen, en andere goede vrienden, gaan nog in de selve lustigheid en yver, om het selve te ondersoeken, voort: en veele van deselve gaan nu so veel verder, dat sy selfs bewys vorderen, of daar so een quade geest buiten de ziel des menschen is, (daar de Heer Bekker over de wesentheid van deselve met andere eens zynde, alleen maar bewys quam eisschen van de werking der selver, hier in den ommetrek der menschelike handelingen.) De arbeitsaamheid in dese saak: seg ik, die ik in U E. en de andere vrienden sie; daar ik het ondersoek by my heb laten verroesten,

sten, heeft myn vry wat opgehouden, of ik de saak die ik U E. belooft had wilde aangrypen. Daar by dit nog als het voornaamste quam, dat zyne, dien ik de Schryver van desen Brief agt te wesen, by myn te boek staat voor een man van een schrander vernuft; en van ongelyk meer bequaamheid om sijn gedagten met mond en pen uit te drukken, als ik by myn selve bevind.

Maar alle dese gedagten hebben niet konnen te weeg brengen myn daar van af te houden om het te laten steeken; want wanneer ik dagt dat U E. myn een besondere en oprechte vriend was: en ik dese waarheid, sose myn voor komt, dat'er een quade geest buiten de ziel des menschen is, gelovende, so moet ik reden hebben waarom dat ik deselve geloof, en die reden moet op Gods Woord gegrond zyn; want by overlevering, om dat andere het altyd so gelooft hebben, dat is te Paaps en voegt geen Gereformeert Christen. Nu also ik meende dat ik in Gods Woord redenen sag die myn gronden gaven om dat so te geloven, en so ik het so niet op en neem, myn in meerder swarigheden wikkelden, so kon ik dese gedagten voor een goede vriend niet agterhouden.

Ik sie wel dat dit so ligt niet om te doen sal zyn, als vele van de geene die tegen het gevoelen van de Heer Bekker zyn, haar inbeelden, die over al, waar sy het woord Duivel of Bose, &c. vinden, het terstond van een geest, die buiten de ziel des menschen is, willen verstaan: en dat ik verder, hier door veel ligt, meer handen als ik selfs tot dit werk gebruik, sal op myn krygen, also ik hier alleen toe ben: maar als't al geseid is; wat heb ik'er by te verliesen? achting in de werelt soek ik niet; 't is waarheid die myn aangenaam is, en sijn de gedagten van dien Heer die de Schryver van de gemelde Brief is, en andere nader aan de waarheid; en komen deselve met meerder klaarheid, en minder omweg met Gods Woord over een. Ik heb so wel als andere, dewyl ik waarheid soek, en op geen valsch fondament tragt te bouwen, myn nuttigheid daar by.

Eer ik dit ondersoek begin, so sal ik dit voor afseggen, dat ik myn gedagten so veel als myn mogelik is, so rigten sal, als of ik niet wist dat'er een quade geest, sijnde een redelik wesen, buiten de ziel des menschen is, en daarom sal ik hier geen afdelingen maken van het geen ik in 't volgende verhandelen sal;

 maar

maar myn redenen ſo maar in toekomende vervolgen, als ik meen dat de ſelve beſt ſullen ſamen ſchikken.

Daar ſijn verſcheide woorden in Gods Woord, waar door ons de hoedanigheden, die in de redelike ſchepſels zyn, werden uitgedrukt, als haat, liefde, boosheid, gierigheid, wraak, barmhertigheid, enz. in het hebreeuws het woord Satan, ſijnde in duits Tegen- of Wederparty, en beſonder komt ons dikwils in het Nieuwe Teſtament voor het griex woord Diabolos, of in duits geſeid Laſteraar: dit woord betekend, gelyk genoeg bekent is, niet het weſen van iemand, maar ſijn doening.

Maar 't geen hier meeſt in opmerking behoord genomen te werden, is dat, hoewel het woord Satan of Wederparty, ſou konnen gebruikt werden van weſens die niet redelik zyn; gelyk van de onredelike dieren die haare tegenpartye hebben, en ſelfs van hoedanigheden die in de redelike ſchepſels zyn; gelyk haat, tegen de liefde; de deugt, tegen de ondeugt, enz. Egter het woord Diabolos of Laſteraar, myns oordeels, niet anders kan opgenomen werden; nog ons noit anders, myns wetens, in Gods Woord voor komt, als voor een doening die in een redelik onderwerp is. So ik hier in mis, ik verſoek dat het myn mag aangeweſen werden, in het burgerlik gebruik is het klaar; want daar is niemand die het woord van Laſteraar hoord noemen, of hy begrypt terſtond een redelik ſchepſel dat deſe doening van laſteren oeffent.

En of ſchoon het woord Diabolos in het griex van doorwerpen of overwerpen komt, daar ik niet in ſtaat ben om van te oordeelen, om dat ik de taal niet verſta, en waar over ik niet twiſten wil: evenwel en ſou ik het woord van Satan of Tegenparty, en Diabolos of Laſteraar, niet konnen toeſtaan dat het voor een ſoude genomen werden: want het woord Laſteraar, geeft een heel ander begrip van de hoedanigheid, die in een redelik weſen is in my, als het woord Wederparty: en ik kan niet ſien dat het woord Laſteraar op duits, van de woorden doorwerpen of overwerpen veel verſchillen: want het woord Laſteraar, is ſamengeſet van laſte, en raar, om dat een Laſteraar op een rare; dat is buiten de gemeene wys die het redelik ſchepſel paſt: ſijn naaſte met laſte, dat is door ſijn tong met het vuil van laſtering, ſijn goede naam of daden overwerpt; die hem als een ſwaare laſt om

te

te dragen zyn, waar over dat de Koning David in sijn Psamen op veel plaatsen klaagt. Maar het woord van tegenparty is van een veel ruimer betekenis; also het op alderhande tegenstand past, het zy door het swaard, of wat middel het mag zyn, die de tegenpartyder gebruik, om sijn tegenparty tegen te gaan. Ik wil wel toestaan dat men door de woorden van Tegenparty of Lasteraar, dikwils een en deselve persoon verstaat; gelyk men van een en deselve persoon kan seggen, dat hy is een lasteraar, een gieriegaart, een booswigt, en een en deselve daar door meenen.

Den Euangelist Joannes in sijn 8. cap. verhaalt ons, hoe dat onsen Saligmaker met de Joden in onderhandeling zynde, over sijn persoon en sending. Dat veele van de Joden door sijn redenen *in hem geloofden*, ℣s 30. dat is, sijn leere, so als de tydgelovigen doen, voor een tyd aannemen. Onsen Heiland seid, de Joden daar op, wat groot voordeel het haar wesen souden, indien sijn woord in haar bleef: *Dat sy sijn Discipelen souden zyn*; *dat sy de waarheid soude verstaan*, *en dat de waarheid haar vry sou maken*, ℣s 31, 32. Dit geslagten dat ten tyden Christi, door het opregten van haar eigen geregtigheid; groote gedagten van haar selven had: antwoorde onsen Heiland: *Wy sijn Abrahams zaad*, *en hebben noit iemand gedient*, ℣s 33. Onsen Saligmaker leert haar, dat *een iegelik die de sonde doet een dienstknecht van de sonde is*: en so hy vry sal wesen, *de Sone hem alleen vry maakt*, ℣s 34, 36. Dat hy wel toestaat *dat sy Abrahams zaad zyn*: maar dat Abraham twederlei slag van kinderen heeft; eerst die natuurlik van hem voortgekomen zyn, en dan sulke die in gelykaardigheid, en navolging van Abrahams geloof, *Abrahams werken doen*. Dat het eerste wel waar in haar was; maar dat sy van het twede so ver af waren van Abrahams werken te doen, dat sy regt het tegendeel tragte te doen: dat is, *hem te doden*, *een mensche die haar de waarheid gesproken had*: *de welke hy van God gehoord had*; dat sy dienvolgende een andere Vader moeste hebben, als God, of Abraham. De Joden wel merkende dat Christus haar niet alleen het Soonschap van Abraham; maar selfs het kindschap van God wilde betwisten; antwoorde Christus: *Wy sijn niet geboren uit hoereerye*; dat is, wy sijn geen Afgodendienaars: en dienvolgende, *wy hebben God tot een Vader*. Jesus toond haar dat sy in gelykaardigheid met God, die sy haar Vader noemen, gantsch niet over een en quamen, also

een

een recht aardig kind, dat ſijn Vader lief heeft, noodſakelik ook moet lief hebben een Soon van ſijn Vader, die van ſijn Vader geliefſt, en die tot ſijn nut en groote welſtant van den Vader aan hem geſonden, werd. Daar op ſo ſeid haar Chriſtus, uit wat Vader dat ſy waren: *Gy zyt uit den Vader den Laſteraar, ende wilt de begeerten uwes Vaders doen, die was een menſchen moorder van den beginnen, ende is in de waarheid niet ſtaande gebleven: want geen waarheid en is in hem. Wanneer hy de leugen ſpreekt, ſo ſpreekt hy uit ſijn eigen: want hy is een leugenaar, en een Vader der ſelve,* ℣s 44. Chriſtus ſpreekt hier van een *Laſteraar*, en beſchryft deſen Laſteraar dat hy een menſche moorder van den beginnen is; verder, dat deſe Laſteraar in de waarheid niet is ſtaande gebleven, en dienvolgende eerſt in waarheid geſtaan heeft; maar nu ſo ver daar van af is, dat geen waarheid in hem is: maar als hy leugen ſpreekt, dat hy dan uit ſijn eigen ſpreekt, om dat hy is een Leugenaar, en een Vader van deſelve; en dat de Joden uit deſe Vader den Laſteraar waren. En 't bewys hier van: niet om dat ſe van natuure van hem voortgekomen waren, gelyk ſy ſo kinderen van Abraham konden genoemt werden; maar om dat ſy de begeerten van deſen Vader wilde doen, en hem alſo na aarden. Wie dat nu deſe Vader den Laſteraar is, dat is 't geen uit deſe omſchryving die Chriſtus van deſelve doet, en uit andere plaatſen van Gods Woord, ſo daar in nog iets van deſen Laſteraar geſeid word, onſe pligt ſal zyn om na te ſpeuren, en men ſou ſeggen dat een booswigt, met ſo veel levendige verruwen van ſijn boosdaden afgemaalt, nog wel ſou te ontdekken zyn.

Hy werd dan beſchreven dat hy een menſche moorder is, en de tyd wanneer; van den beginne, om van het laatſte eerſt te ſpreken: daar ſijn verſcheide tyden daar het woord beginne, of van den beginne op ſiet; in de eerſte plaats, de eerſte tyd van de ſchepping der Werelt, Gen. 1: 1. *In den beginne ſchiep God de Hemel en de Aarde.* Joh. 1: 1. Ten 2. het begin van de verkondiging van het Euangelium, Marc. 1: 1, 2. *Het begin des Euangeliums Jeſu Chriſti des Soons Gods; gelyk geſchreven is in de Propheten.* In dit 8. cap. ℣s 25. vragen de Joden Chriſtus, *wie zyt gy?* ende Jeſus ſeide tot haar; *dat ik van den beginne u lieden ook ſegge.* Te weten, in het begin van deſe myn redenen, die ik met u lieden hebben. ℣s 12. *Ik ben 't licht der werelt.* Den Apoſtel Johannes

hannes, in sijn eerste Algemeine Sendbrief 2: 24. aan de gelovige Joden segt: *'t Gene gy lieden van den beginne gehoort heb dat blyve in u.* Te weten, op die tyd als u de waarheid van het Euangelium, en dat Jesus is de Christus, de Sone Gods, eerstmaal verkondigt is; op welke van dese tyden onsen Heiland nu u siet, sou men moeten sien uit de beschryving van een mensche moorder, die in de waarheid gestaan heeft, en een Leugenaar en Vader van deselve is, om te sien of het op iemand in alle dese omstandigheden past.

't Is seker dat onse eerste Vader Adam in de waarheid gestaan heeft. *God heeft de menschen recht gemaakt, maar sy hebben veele vonden gesogt*, segt de Pred. 7: 22. dewyl God een God der waarheid is, en den mensch tot sijn eer geschapen heeft; so kon de mensch niet anders als in de waarheid staan, alsso hy anders onbequaam sou zyn, om na waarheid Gods eeuwige kragt en goddelikheid, die hy in de scheppinge geopenbaart had, tot sijn makers eer, op een betamelike wys te verkondigen. Dat Adam ook eenigsints een mensche moordenaar sou konnen genoemt werden, en sou ik so seer niet willen betwisten, om dat door sijn sonden het gantsche menschelike geslagt de dood onderworpen is, na 't geen den Apostel segt: *Door een mensche is de sonde in de werelt gekomen, en door de sonde de dood*, Rom. 5: 12. en 1 Cor. 15: 21. Maar hier stoot 't met Leugenaar, en besonder met Vader van deselve; want van Vader Adam kanmen veel eer seggen, dat hy door de leugenen van de Slang bedrogen en verleid is, als dat men kan seggen dat hy een Leugenaar is. 't Is waar dat Job segt: *So ik, gelyk Adam myn overtredingen bedekt hebbe; door eigene liefde myne misdaad verbergende.* 31: 33. Maar dat is geschied doe hy alrede gevallen, en van God ter regtsvordering gestelt wierd: maar aldermeest seg ik, stoot 't met Vader van de leugen. In de Heilige Schrift word die geen Vader genoemt, die de eerste vinder is van eenige konst of handwerken, of wat het zy. So lesenwe Gen. 4: 20, 21. van *Jabal: Dese is geweest een Vader der gener die tenten bewoonden, ende vee hadden, ende de naam sijns broeders was Jubal: dese was de Vader van alle die harpen ende orgelen handelen.* Nu kanmen niet seggen dat Adam een Vader van de leugen is; alsso de eerste leugen die ons in Gods Woord voorkomt, is; daar de Slang (Gen. 3: 4.) tegen Gods uitdruk-

kelik bevel, tegen moeder Eva ſeid: *Gy lieden en ſult de dood niet ſterven: maar God weet*, enz. Adam word wel beſchuldigt in Gods Woord van overtreden te hebben, *ſijn misdaad door eigen liefde te verbergen*: in de voorgemelde plaats van Job, *van geſondigt, en het verbond overtreden te hebben*. Jeſ. 43:27. Hoſ. 6:7. *Van ongehoorſaamheid*. Rom. 5:19. maar nergens beſchuldigt van een Leugenaar, en bygevolg veel minder een Vader van deſelve te zyn; en 't geen nog een toon hooger gaat, een vader Laſteraar te weſen: dat men nu Kain hier voor nemen ſoude, dat ſou nog minder door willen. 't Is waar dat hy de eerſte is die met een geweldige hand, de eerſte dadelike moord aan een menſch, en dat ſelfs aan ſijn Broeder gedaan heeft; maar hy heeft noit in de waarheid geſtaan: maar is na het getuigenis van den Apoſtel Johannes uit den boſen, 1 Joh. 3:22. en dat van vader Leugenaar, en Vader Laſteraar, en ſoumen op hem ook niet konnen t'huis brengen.

't Sal dan nodig weſen dat ik eenige andere plaatſen uit de H. Schrift beſie, om te ſien of daar iets van deſe Laſteraar geſeid werd, dat eenig ligt kan geven, om hem te ontdekken. Den Apoſtel Paulus die ſegt, datter ſo een Laſteraar is, die het geweld des doods heeft, en dat Chriſtus daarom de menſchelike natuur aangenomen heeft, op dat hy door ſijn dood hem te niete ſoude doen. So luiden ſijn woorden: *Overmits dan de kinderen des vleeſch ende bloet deelachtig zyn, ſo is hy ook desgelyks der ſelver deelachtig geworden, op dat hy door den dood te niete doen ſoude den geenen, die het gewelt des doods hadde, dat is den Laſteraar; en de verloſſen ſoude alle de geene die met vreeſe des doods door al (haar) leven der dienſtbaarheid onderworpen waren. Want waarlik hy en neemt de Engelen niet aan, maar neemt hy het zaad Abrahams aan.* Heb. 2:14, 15. Hier werd een Laſteraar ſo groot een geweld toegeſchreven, dat ſo men maar vlak op de woorden ſoude toevallen, men een ſchepſel ſou opdragen, dat geen, dat den Schepper alleen eigen is. Job draagt dit God op, die hem ingerigte betrokken had, wanneer hy van de menſchen ſeid: *Dewyle ſijne dagen beſtemmet zyn, het getal ſijner maanden by u is; (ende) gy ſijne bepalingen gemaakt heb, die hy niet overgaan ſal.* Job 14:3, 5. 't Is de Chriſtus, die na ſijn Opſtanding en Hemelvaard, van hem ſelve ſegt: *Ik ben levendig in alle eeuwigheid, en ik hebbe de ſleutels*

der hellen ende des doods. Openb. 1:18. Een taal die geen ſchepſel voegt; maar die God hem ſelven alleen toeeigent: *Siet nu, dat ik, ik DIE ben ende geen God met my: ik doode en make levendig,* in het heerlik liet van Moſes. Deut. 32:39. Het werd hier evenwel van den Apoſtel in de voorgemelde plaats een Laſteraar toegeſchreven; ſo moet het in eenig opſigt, hoewel oneigentlik op hem toe te paſſen zyn. Den Apoſtel Johannes in ſijn eerſte Brief cap. 3: 8. ſeid: *Die de ſonde doet, is uit den Laſteraar; want de Laſteraar ſondigt van den beginne: hier toe is de Sone Gods geopenbaart, op dat hy de werken des Laſteraars verbreken ſoude.* In het vyfde vers had hy geſegt: *Gy weet dat hy* (de Sone Gods) *geopenbaart is, op dat hy onſe ſonden ſoude wegnemen.* My dunkt dat den Apoſtel niet duiſter te kennen geeft, ſo hier, als in het 10. vers; dat de werken van deſen Laſteraar de ſonden zyn, waar toe Chriſtus geopenbaart is om die weg te nemen, en om ſijn werken te verbreken; en alſo Paulus ſeid, dat hy vleeſch en bloet aangenomen heeft, op dat hy door ſijn dood te niete ſoude doen, die geen, die het geweld des doods hadde, dat is den Laſteraar: ſo ſchynen ſy beide op een en deſelve Laſteraar te ſien, daar Chriſtus vleeſch en bloed aanneemen, hier geopenbaart te zyn, daar te niete doen; hier ſijn werken te verbreken: en dewyl den Apoſtel hier ſegt, dat deſen Laſteraar ſondigt van den beginne, en Chriſtus van dien Laſteraar Joh. 8: 44. ſeid, dat hy is een menſche moorder van den beginne: ſo ſchynt het na 't ſelfde beginne toe te hellen. Deſe ſelfden Apoſtel wyſt myn ook na een van die tyden, die ik, doe ik van 't woord beginne ſprak, heb aangeweſen. Openb. 12:9. *Ende de groote Draak is geworpen, (namelik) de oude Slange, welke genaamt werd Laſteraar ende Wederpartyders, die de geheele werelt verleid.* Hier ſien ik dat geſproken werd van een Slang, en oude Slang, die genaamt werd Laſteraar en Wederpartyder: en alſo de Apoſtel Paulus ons ſegt, 2 Cor. 11: 3. *Dat de Slang Evam door hare argliſtigheid bedrogen heeft,* en dit in den beginne geſchiet is: ſo gelyk 't, als of het alles op 't hooft van een en de ſelfde ſpyker ſlaat.

De Hiſtorie van des menſchen val, werd ons van Moſes Gen. 3. van het 1. tot 19. vs beſchreven. Laat ons nu eens ſien wat overeenkomſt dat'er is tuſſchen die beſchryving, en de plaatſe uit het nieuwe Teſtament van ons bygebracht: dat de Slang

Evam bedrogen heeft, en werd van niemand tegen gesproken; dat dit geschiet is in den beginne en kan men niet tegenspreken, dat so een Slang die van het begin van de werelt is, een oude Slang mag genaamt werden, en leid geen tegenspraak: maar dat den Apostel Johannes in sijn Openb. 12:9. hier op sou sin spelen: dat is, dat dien Heer, de Schryver van de voorgemelde Brief, niet sou toestaan, pag. 18. also het sijn bedunkens beter op Babels Koning sou toepasselyk zyn. Wat daar van is, sal ik als ik ten einde van dese vergelyking ben, eens besien; dat dese Slang met regt de naam van Leugenaar en Lasteraar: ja, Vader Leugenaar, en Vader Lasteraar mag dragen: dat blykt, voor eerst sijn leugenen. *Doe seide de Slange tot de Vrouwe, gy lieden en sult de dood niet sterven: maar God weet, dat ten dage, als gy daar van eetet, so sullen uwe ogen geopent worden, ende gy sult als God wesen, kennende het goet ende het quaat.* ℣s 4, 5. Dat hier een lastering in is opgesloten, dat blykt, om dat de Slang die God, die goet en goet doende is, (en wiens goetheid over al sijn schepselen sig uitstrekt) van nydigheid beschuldigt; als of hy door een vervloekte staatkunde, de mensch sijn wel wesen hem tragte te onthouden. *God weet*, (seid de Slang) *dat ten dagen als gy daar van eetet, so sullen uwe ogen geopent worden: ende gy sult als God wesen*, &c. Dat hy een Vader Leugenaar en Vader Lasteraar is; hy is de eerste vinder en stigter van de leugen en lastering: also dit de eerst leugen en lastering is, die ons in Gods Woord voorkomt. Dat de Slang nu een mensche moorder van den beginne sou konnen genaamt werden; daar onsen Heiland Joh. 8:44. onses oordeels op siet, sal ik in toekomende by gelegentheid in desen Brief tragten te toonen; dat dese Slang, die God lastert, dienvolgende een Lasteraar mag genoemt werden: en verder, dat dese Lasteraar sondigt van den beginne: 't is na onse meening te klaar, dan dat het soude behoeven getoont te werden. En voorts, dat de Sone Gods hier toe moeste geopenbaart werden, en vleesch en bloet aannemen om dien Lasteraar, de Slang te niete te doen, en sijn werken te verbreken, kan men sien in het 15. ℣s, daar hy belooft werd als het zaad der Vrouwe, en also des vleesch en des bloets, als de kinderen, deelachtig werden; en hem also als het beloofde zaad in de werelt openbaren, en dat hy den Lasteraar sijn werken sou verbreken en te niete doen, word ons hier voorseid, met

de

de woorden, dat hy den Slang de kop ſoude vermorſelen. Eindelik, dattet door ſijn dood ſou weſen, dat hy de Laſteraar ſoude te niete doen, word ons te kennen gegeven, als ons geſeid werd; dat de Slang hem de verſenen ſoude vermorſchen. Dit geſeide, en nog meer overeenkomſt ſou men konnen toonen, tuſſchen die 5 plaatſen uit het nieuwe Teſtament, ende de hiſtorie van des menſchen val: maar ik denk dat dit al overgenoeg is. Gy ſiet dan, Waarde Heer, dat ik in het behandelen van deſe plaatſe niet na Gen. 3. ben gelopen, (daar ons des menſchen val door de Slang beſchreven werd) om dat het ſo by myn leid dat ik den Laſteraar daar vinden ſoude: maar dat de draad van redenen van Chriſtus en ſijn Apoſtelen, myn als by de hand daar heen geleid hebben. Ik ſal nu met U E. believen ſien, wat'er is van de plaats Openb. 12: 9. en eens onderſoeken 't geen dien Heer daar van ſeid.

't Is bekend (ſegt zyn E. pag. 18.) *dat den Propheet Joannes doorgaans geſichten heeft die uit de oude Prophecyen, en wel meeſt die opzicht op het oude Babel hadden, ontleent zyn: zoo word, na ſommiger gevoelen, Babels Koning een Slang en Draak genaamt Jeſ. 27: 1. Gelyk de Kanttekenaars noteren: waar op Joannes, mynes dunkens, eerder ſchynt te zin-ſpeelen, als te ſpreeken van de Slang in 't Paradys; immers daar lees ik van geen Draak*, enz. Ik antwoord hier op, dat ik 't voor bekend opneem, dat den Apoſtel Johannes, doorgaans ſinſpeelt op geſichten, die in d'oude Prophecyen ons ſijn beſchreven, en op geſchiedeniſſe die in 't oude Teſtament voorgevallen zyn; waar uit hy ſijn ſpreekwyſe ontleent. Maar 't is ook bekend, dat hy veeltyds verſcheide plaatſen uit Gods Woord ſamen voegt, om dat het tot ſijn oogwit in het voorſeggen dient. So ſegt hy van de twee getuigen: *Deſe hebben macht den Hemel te ſluiten, op dat geen regen en regene in de dagen harer propheteringe: ende ſy hebben macht over de wateren, om die in bloet te verkeeren, ende de aarde te ſlaan met allerlei plage, ſo menigmaal als ſy ſullen willen.* Openb. 11: 6. en ſiet vs 8. en op veel plaatſen in de Openbaring, ſinſpeelt den Propheet Johannes, in een en deſelve reden, op verſcheide plaatſen van het oude Teſtament: ſo dat Johannes Openb. 12: 9. onſes oordeels ſamenvoegt, dat uit verſcheide plaatſen uit de oude Schrift ontleent is. Syn E. ſeid: *Ik lees van de Slang in het Paradys, daar van geen Draak:* maar ik kan van Babels Koning ook

ſo klaar niet leſen, waar aan dat hy ſo kennelik ſoude weſen; dat hy meer als andere goddeloſe Koningen, ons ſo klaarblykelik ſoude voorkomen, voor een groote Draak en oude Slang, die genaamt werd Laſteraar, die de geheele werelt verleid. Want wat het woord Draak aangaat, 't is een naam die dien goddeloſe tyran van Egypten, lang voor hem heeft mogen dragen. So ſegt de Kerk Pſal. 74: 13, 14. *Gy hebt door uwe ſterkte de Zee geſpleten; gy hebt de koppen der Draken in de wateren verbroken; gy hebt de koppen des Leviathans verplettert.* Hier werd geſproken in het meerder getal van Draken en Koppen: maar 't is bekend dat 't gebruikelik in Gods Woord is, als ſy de ſaak in haar grootheid wil uitdrukken, dat ſy Draken ſteld voor een groote Draak: en om het klaarder te ſien, ſiet Jeſ. 51:9, 10. *Ontwaakt, ontwaakt, trekt ſterkte aan, gy arm des Heeren: zyt gy het niet die Rahab uitgehouwen hebt? die de Zeedrake verwondet hebt? en zyt gy het niet, die de Zee, de Wateren des grooten afgronts, drooge gemaakt hebt?* Deſe ſoude de naam van oude Slang beter voegen als de Koning van Babel, als wiens verderf duiſend jaar of daar ontrent vroeger is voorgevallen; daar de Kerk in haar gebeden, hier onder de verbeelding van een Draak, op ſiet: en wiens navolger in het Koninkryk, ten tyden van de Konink van Babel, op gelyke wyſe werd aangeſproken: *So ſeid de Heere Heere; ſiet ik wil aan u, ô Pharao? Konink van Egÿpten, dien grooten Zeedraak, die in 't midden ſijner Rivieren leid.* Ezech. 29: 3. Men ſal veel ligt tot myn ſeggen: voegt het de Koning van Egypten beter, laat 't hem voegen, ik wil daar over geen verſchil hebben. Maar dit voldoet ons de plaats Openb: 12 niet; daar word van een oude Slang geſproken, als een die daar voor bekend is, en de oudſte Slang die ons bekend is, is de Slang van 't Paradys, op welk dat het woord Laſteraar, onſes oordeels, ook beter toepaſſelik is, als op Babels Koning.

Ik wil voor de Koningen van Babel niet pleiten, als of het geen godloſe tyrannen, en ſchrikkelyke dwingelanden en verwoeſters geweeſt zyn. Maar dit moet ik ſeggen, datſe na myn oordeel in Gods Woord niet voortkomen, als al ſulke Laſteraars, dat, als men ſeid, de groote Draak, de oude Slang, die genaamt werd Laſtenaar, dit juiſt ons als iets ſoude voorkomen, dat het op Babels Koning ſoude zien. 't Is waar dat 't een groote Laſte-

stering van God was; wanneer hy de drie jongelingen vraagde: *Wie is de God die u lieden uit myne handen verlossen soude?* Dan. 3:15. Maar het waar *in sijn toorn en grimmigheid*, vs 13. Maar maakte die groote Draak van Egypten het beter? wanneer hy aan Moses en Aaron, als met versmading vraagde: *Wie is de Heere wiens stemme ik gehoorsamen soude, om Israel te laten trekken? ik en kenne den Heere niet, ende en sal ook Israel niet trekken laten.* Exod. 5:2. Voor beide dese groote Draken heeft God wonderen gedaan, en beide sijn sy door Gods daden so ver overtuigt geworden, dat 'er een God is die magtiger is dan sy waren. Maar de tweede, hoewel ik niet sien kan dat hy tot God bekeert is; evenwel moet ik dit seggen, dat sijn belydenis die hy van God doet, veel ronder, en van God heerliker is, als die Pharao uit den hals gewrongen is. Men vergelyke beide de geschiedenisse Ex. 5:7, 8, 9, 10. en Dan. 2:3, 4. eens by malkanderen, en men sal 't so bevinden.

By dese gelegentheid, nu ik van de belydenis Nebucadnezars spreek, so is aanmerkelik de woorden die Nebuzaradan, (de Overste der Trauwanten, van dese Koning Nebucadnezar) by gelegentheid van het innemen, en verwoesten van Jerusalem, tegen Jeremia sprak: *De Heere uwe God heeft dit quaad over dese plaatse gesproken, ende de Heere heeft het doen komen ende gedaan, gelyk als hy gesproken hadde: want gy lieden hebt gesondigt tegen den Heere, ende sijner stemme niet gehoorsaamt, daarom is u lieden dese saken geschiet.* Jerem. 40:2, 3. Dese woorden soude myn vreemt voorkomen, indien ik niet en wist dat Daniel en andere godsalige, aan het hof van Nebucadnezar geweest waren: anders so een taal van een Heiden, gaat myns oordeels al vry ver heen; en in 't voorgaande cap. word ons verhaalt, hoe de Koning Nebucadnezar, aan dese Overste bevel, aangaande Jeremia gegeven had: *Neemt hem, ende stelt uwe oogen op hem, ende en doet hem niet quaats; maar gelyk als hy tot u spreeken sal, alsoo doet met hem.* Welke last, door alle de Overste van de Koning van Babel, ook is uitgevoert. vs 12, 13. 't Is waar, dat de godlosen Belzazar, de Soon van Evilmerodach, en de Soons Soon van dese Nebucadnezar, in sijn laatste slemp-maaltyd, die hy met sijn Hofstoet hielt; de goude en silvere vaten, tot oneer van God, om daar uit te drinken, liet voortbrengen, die uit het huis Gods, dat te Jerusalem geweest was, waren weggevoert; en dat sy in het drinken de goude,

ſilvere, kopere, &c. goden preſen. Den Propheet Daniel over deſe daad, beſtraft deſe Koning wel van trotsheid, na dat hy verhaald heeft wat ſijn Grootvader om ſijn hoogmoet overgekomen is. *Gy Belſazar* (ſegt hy) *hebt u herte niet vernedert, alhoewel gy dit alles geweten hebt. Men heeft de vaten van het huis Gods voor u ingebragt, en uwe geweldige, uwe wyven en uwe bywyven, hebben Wyn daar uit gedronken, en hebben de Goden van goud, ſilver en koper &c. gepreſen; maar dien God, in wiens hand uwen adem is, en hebt gy niet verheerlikt.* Dan. 5: 22, 24. Maar ik ſie niet dat hy hem beſchuldigt, dat hy God gelaſtert heeft, of dat 't ook geſchiet is. En wat Evilmerodach aangaat, onſe Kanttekenaars, tekenen aan, over het 22. ℣s. Nota 65, *Het ſchynt dat Evilmerodach een vromer Heere geweeſt zy, en dat hy het wonder werk aan Nebucadnezar geſchiet, wel ter herte heeft genomen.* Ik en kan dan de reden niet ſien, waarom Babels Koning ſo met de naam van Laſteraar ſoude bekend zyn; of hy moeſt menſchen ſo uitſtekent gelaſtert hebben: maar dat ſeid ons Gods Woord ook niet. De eerſte vinder van de laſtering is hy niet, dat is de Slang in 't Paradys geweeſt; de oude Slang en is hy ook niet, die moet al weder in 't Paradys gevonden werden.

Vraagtmen me dan hoe dat 't Openb. 12. te pas komt? dat de oude Slang de groote Draak genaamt werd? een naam die ik ſelfs beken, dat groote dwingelanden, en niet de Slang in het Paradys, in het oude Teſtament werd toegeſchreven. Ik antwoord, dat ik in 't voorgaande al geſeid heb, dat Johannes, in een en deſelve reden, verſcheide plaatſe uit oude Schrift te ſamen voegt; en dat hier ſijn opmerking verdient; dat hy het doet, wanneer hy een en deſelve perſoon beſchryft. 't Bewys hier van, ſienwe Openb: 5: 5. *En weent niet, ſiet de Leeuw die uit de ſtamme Juda is, de wortel Davids heeft overwonnen:* en nog eens Openb. 3: 7. *Dit ſegt de Heilige, de Waaragtige, die den ſleutel Davids heeft; die opent ende niemand en ſluit; en hy ſluit, ende niemand en opent.* Daar ſienwe, dat de twee eerſte tytelen die God werden in het oude Teſtament toegeſchreven; ſiet Jeſ. 5: 16. Deut. 32: 4. Jer. 10: 10. Chriſtus van ſijn ſelve ſegt: en dat ons Jeſ. 22: 20, 22. van Hiskias Hofmeeſter verhaald werd: *Ende het ſal te dien dagen geſchieden, dat ik mynen knegt Eliakim, den Sone Hilkia, roepen ſal, ende ik ſal den ſleutel des huis Davids op ſijne ſchouder leggen,*

gen, ende hy ſal open doen, en niemand ſal ſluiten, ende hy ſal ſluiten, en niemand ſal open doen. Dat hier van Eliakim geſeid werd, ſiet men dat in de voorgemelde plaats, Chriſtus op ſijn ſelven toepaſt. Dit nu wel overwoge zynde, ſo meen ik hier op voldaan te hebben. Wat nu aangaat het regte oogmerk van het geſichte, en de vervulling der ſelver, dat is buyten myn wit dat ik beoogt heb; alſo ik de plaats maar by gebragt heb, om te tonen dat Johannes op de oude Slang in 't Paradys ſinſpeelt: en ik ſou ook niet in ſtaat zyn om daar regt van te ſpreken, alſo dat aan de kennis van de Hiſtorie vaſt geſchakelt is, die na de beſchryving van de Openbaring ons beſchreven zyn. Dat ſeg ik evenwel, dat ik ver ben van die gedagten, die ſommige hebben, die alles maar letterlik opnemen, als of dit ſo eigentlik ſoude geſchied zyn, en daarom dat ruimelik opnemen van de verleiding des Draaks, en oude Slang, die de geheele weereld verleid, daar ſijn E. af ſpreekt, en is by myn in die ruimte ſo groot niet; hoewel ik van gedagten ben dat het in een ſekere opzigt op hem paſt, en dat het myns oordeels, ſo opgenomen, beter de oude Slang voegt, als dat ik voor myn in ſtaat ben, om na den inhoud van Gods Woord het op Babels Koning te duiden. Nu wat ſijn E. daar in doen kan en weet ik niet, als hy de goedheid believt te hebben om het aan te wijſen, ik ſal dan ſien hoe ver het gaat; en ik ſal hier op de geſchiedenis van des menſchen val, door de Slang, daar ik het gelaten heb, wat nader gaan overwegen, om te ſien of ik daar dien Laſteraar vinden kan.

De 5 bovengenoemde plaatſen uit het nieuwe Teſtament, hadden myn tot Gen. 3. gebragt, daar Moſes de val des menſchen verhaalt. *De Slange* (ſegt hy) *nu was liſtiger dan al het gedierte des Velts, het welke de Heere God gemaakt hadden: ende ſy ſeide tot de Vrouwe; is 't ook dat God geſeid heeft, gy lieden en ſult niet eeten van allen boom deſes Hofs? ende de Vrouwe ſeide tot de Slange; van de vrucht der bomen deſes Hofs ſullen wy eeten: maar van de vrucht des booms, die in 't midden des Hofs is, heeft Godt geſeid, gy en ſult van die niet eten, nog die aanroeren, op dat gy niet en ſtervet. Doe ſeide de Slange tot de,* enz. In de 5 eerſte verſen, ſien we de ſamenſpraak die de Slange met de Vrouwe gehouden heeft; in het 6 vs de val ſelfs, hoe Vrouw en Man beide

de gevallen zyn. Daar op werd verhaald hoe ſy haar, na dat ſy gevallen zyn, ontrent God gedragen hebben; en eindelik wat regtsvordering en oordeel dat God over de Slange, de Vrouwe en de Man, heeft uitgeſprooken, van 't 9. tot 't 19. vs. De voorgaande plaatſen hadden myn in gedagten gebragt, dat ik hier een Laſteraar ſoude vinden, een doening diewe geſien hebben, dat niemand als een redelik ſchepſel paſt, en hier komende, ik vind hier een Slang, een van de gedierte des velts. Maar wat is dit? dat niet alleen dit beeſt ſpreekt, maar ſelfs met de Vrouw over en weer reden wiſſelt. En dat een Vrouw in ſulk een heerliken ſtaat met kennis geſchapen zynde: ſeid, die Slange heeft myn bedrogen; daar bekend is, dat ſpreken, reden te wiſſelen, en menſchen daar door te bedriegen, iets is, dat geen dieren, maar redelike ſchepſels voegt. Deſe vreemdigheid heeft veelderlei gedagten en uitleggingen van verſcheidene, over deſe geſchiedenis gemaakt, en ieder een van de ſelve beſchuldigt ſijn party, dat de oorſaak dat men niet by Gods Woord blyft, hen ſulke en ſulke gedagten doet aannemen. 't Sal voor myn dan nodig weſen dat ik de Noordſter van Gods Woord, in het handelen met andere over deſe geſchiedenis, regt in het oog hou, om een regte ſtreek te maken; en om dat te beginnen, ſal ik eenige plaatſen uit de H. Schrift eens beſien, daar de ſpraak en redenen, aan ſaaken die niet redelik zyn, word opgedragen, om te ſien of daar in iets is dat ons licht kan geven.

Voor eerſt ſienwe Gen. 4: 10. daar God de Broeder moorder Cain aanſpreekt: *Daar is een ſtemme des bloets uwes Broeders, dat tot myn roept van den aardbodem.* Siet Hebr. 12: 24. ſo ſien ik dat de ſonden roept: *Voorts ſeide de Heere, dewyle het geroep van Sodom en Gomorra groot is, en dewyle hare ſonden ſeer ſwaar is,* Gen. 18: 20, 21. 19: 3. en Exod. 4: 8. ſegt God tot Moſes; wanneer hy hem belaſt had de tekenen voor Pharao te doen. *Ende het ſal geſchieden, ſo ſy u niet en geloven, nog na de ſtemme des eerſten teekens horen, ſo ſullen ſy de ſtemme des laatſten teekens geloven.* Moſes bid God, Deut. 9: 27, 28. *Siet niet op de hardigheid deſes volx, op dat het Land, van daar gy ons hebt uitgevoert, niet en ſeggen, om datſe de Heere niet konde brengen in het Land, daar van hy hen,* &c. Maar aanmerkelik is in deſe gelegentheid de reden van Jotham, de Soon van Gideon: *Hoort na my gy Burgeren van Sichem, en God ſal*

ſal na u lieden horen. De Bomen gingen eens henen om eenen Koning over hen te ſalven: ende ſy ſeiden tot den Olyfboom, weeſt gy Koning over ons. Maar den Olyfboom ſeide tot hen, &c. *Doe ſeide de bomen tot de Vygeboom; maar de Vygeboom ſeide*, &c. ſo ook tot de Wynſtok: *Doe ſeide alle de Bomen tot den Doornenboſch: komt gy, weeſt Koning over ons. Ende de Doonenboſch ſeide tot de Bomen: indien gy my in der waarheid tot een Koning over u ſalft, ſo komt, vertrouwt u onder myn ſchaduwe: maar indien niet, ſo ga vyer uit den Doornenboſch, ende verteere de Cederen des Libanons.* Jud. 9: 7, 15. Diergelyk vinden we 2 Kon. 14: 9. *Maar Joas, de Koning Iſraels, ſond tot Amaſia, den Koning van Juda, ſeggende: de diſtel die op den Libanon is, ſond tot den Ceder, die op den Libanon is, ſeggende:. geeft uwe Dochter myn Sone ter vrouwe; maar het gedierte des velts, dat op den Libanon is, ging voorby, ende vertrad den Diſtel. De Hemelen vertellen Godts eere, ende het uitſpanſel verkondigt ſijner handen werk. De dag aan den dag, ſtort overvloediglik ſprake uit; en de nagt aan de nagt toont wetenſchap. Geene ſprake nog geene woorden zynder, daar haare ſtemme niet en werden gehoort.* Pſal. 19: 2, 3, 4. By den Propheet Jeſaia word de Koning van Babel aangeſproken: *De gantſche aarde ruſt, ſy is ſtille; ook verheugen haar de Dennen over u, ende de Cederen van Libanon: (ſeggende) ſint dat gy daar neder ligt, en komt niemant tegen ons op, die ons af houwen.* Jeſ. 14: 7, 8. 't Is waar dat het woord ſeggende, tuſſchen twee haakskens ſtaat; maar de noodſaaklikheid van de ſin, vereiſcht dat'er bygevoegt werd, en van deſelve Babelonier word geſegt: *Gy hebt ſchaamte beraadſlaagt voor uwen huiſe, uitroeyende vele volkeren, ſo hebt gy geſondigt tegen uwe ziele. Want de ſteen uit de muur roept, en de balk uit het hout antwoort dien.* Hab. 2: 10, 11. Ik ſie uit deſe plaatſen, hoe 't bloed, de ſonden, het teeken, het land, de bomen, de hemelen, de dag, ja ſteene en balk, een ſtem en ſpraak werd toegeſchreven. Nu ſou ik deſe plaatſe met de geſchiedenis van de Slang Gen. 3. wel eens nader gaan beſien, waar in datſe overeenkomen, en van malkanderen verſchillen, en wat daar verder in aan te merken is. Maar als ik ſal beſig weſen om de gedagten van andere te onderſoeken, ſal ik gelegentheid hebben om het ſelve te doen.

Die in de hiſtorie bedreven zyn, verhalen ons, hoe de oude Egyptenaren, om hare wysheid verborgen te houden, de deugden en ondeugden, ſaken, perſonen, en wat dies meer is; door

 ver-

verscheide sinnebeelden quamen uit te beelden, gelyk nog heden ten dagen de Schilders en Poëten doen. Als dit so is, so is het ligt te denken, dat Moses, die de kinderen Israels uit Egypten uitgevoert heeft, en die ons de geschiedenis van des menschen val hier beschryft, de Slange als een sinnebeelt van een persoon of ondeugt, hier te voorschyn brengt, als iets dat de Joden dies tyds is bekend geweest: maar wat daar door van hem gemeent is, dat is 't geen dat nu ter tyd sijn duisterheid by veele heeft.

Seker Schryver, die in 't voorgaande jaar 1695. een boek, rakende dese stof, heeft uitgegeven, 't geen sijn E. getituleert heeft, de Waare Oorspronk, Voort en Ondergank des Satans: tragt met veel redenen te tonen, dat de natuurlike begeerte, met haar namaals gewordene boosheid, de eenigste Slange, Lasteraar en Wederpartyder is: §. 36. pag. 120. so dat na sijn oordeel Moses het sinnebeelt van een Slang hier gebruikt, om de begeerlikheid uit te beelden; gelyk den Apostel Paulus, so de liefde onder het sinnebeelt van een goedaardige en deugdsame Vrouw, komt te vertoonen. *De liefde is langmoedig, sy is goedertieren; de liefde en is niet afgunstig; de liefde en handelt niet lichtveerdelik; sy is niet opgeblasen*, enz. 1 Cor. 13:4,7. Dit heeft in den eersten opslag al vry wat schyn: maar so men eens met aandagt overweegt, de geschiedenis Gen. 3. daar de Slang spreekende en redenvoerende, werd ingevoert, met de plaatsen uit Gods Woord, die ik aangetogen heb: daar de spraak en redenen aan redenlose schepselen werd toegeschreven, en dan met het geen den Apostel van de liefde seid, eens vergelyken, sal men voort een kennelik onderscheid sien. Want in al de plaatsen die stem en spraak werden toegeschreven, sienwe dat daar so wel hoedanigheden en redenlose, als redelike schepsels onder verstaan werden: maar daar 't reden wisselen onder 't sinnebeelt van spreekende bomen Jud. 9: 7, 15. ons voorkomt; daar sietmen dat niet hoedanigheden en redenlose, maar alleen redelike schepsels, door de sinnebeelden van bomen die reden wisselen, werden uitgebeelt; en dit meen ik dat ook sijn reden heeft: want het sinnebeelt moet ons geen verkeerde gedagten van de saak geven, maar de saak in sijn klaarheid vertonen, en gepastelik over een komen met de saak die daar door werd uitgebeelt. Want dat het bloed, de sonden, het teken, het land, de hemelen, steen en balk, een stem word toegeschreven,

ven. Een ieder ſiet klaarlik dat dit oneige wyſe van ſpreken zyn, die ons als ſeggen willen; ſo de Hemelen, het uitſpanſel, dag en nagt, ſtemmen hadden, ſy ſouden Gods eer en heerlikheid verkondigen: maar nu gy menſchen, God heeft u met ſtem en reden begaaft. Aanmerkt de groote magt, en wonderlike wysheid, die God in het ſcheppen en regeeren van deſelve ten toon ſtelt, en geeft hem lof en eer van ſijn wonderlike werken. Dat verder het bloed, de ſonden, ſteen en balk, roept, voor eerſt ſonden: 't wil ſeggen, dat de ſonden van Sodom ſo groot, en God tergende waren, dat ſo ſy een ſtem hadden gehad, ſy ſouden om wraak tot God de Heere geroepen hebben: van gelyke 't bloed ſo wredelik en onregtvaardig vergoten, het roept, balk en ſteen voor het gelt verkregen, dat andere ſo wredelik en onregtvaardig afgeperſt is: 't roept over deſe onregtvaardigheid, en dat het misbruikt werd als tot God, gelyk ſo den Apoſtelt ſegt: *Wy weten dat het gantſche ſchepſel t'ſamen ſucht, ende t'ſamen als in barensnood is tot nu toe*, Rom. 8: 22. en dat om de ydelheid die door en om de ſonden, het gantſche ſchepſel onderworpen is. Dat God het teken een ſtem toeſchryft, 't is om dat het geen, dat Moſes voor Pharao ſou vertonen, als klaarheid ſoude uitroepen, het geen de Egypteſche Toveraars door overtuigende dwang dee ſeggen, dit is Gods vinger. Eindelik, dat het Land een ſtem werd toegeſchreven: 't is maar een oneigen wys van ſpreken, waar door het Land genomen werd voor de Inwoonders die daar in wonen.

Maar heel anders is het gelegen met de plaats Jud. 9: 7, 15. die de naaſte in overeenkomſt is met Gen. 3. daar ik ſie dat de Slange met de Vrouwe reden wiſſelt, gelyk ik hier ſie dat de bomen onder malkanderen doen. Hier ſien ik dat 't ſinnebeelt van olyfboom, vygeboom en wynſtok ons voorkomt, als verbeeldende ſulke edelmoedige en treffelike mannen, die ver van de regeerſugt zyn, gelyk dien held Gods, Gideon geweeſt was, die wel voor de vryheid van 't Land geſtreden, en ſijn ziele verre weg geworpen had, om 't Land uit der Medianiten hand te redden; gelyk ſijn ſoon Jotham vers 17. van hem verhaalt. Maar als de mannen Iſraëls tot loon van ſijn trouwe dienſt, hem met de heerſchappy wilde vereeren; hy weigerde het, niet willende *over die bomen gaan ſweven*: gelyk we ſien Jud. 8: 22, 23. *Doe ſeide de mannen van Iſrael*

tot Gideon; heerscht over ons, so gy, als uwe soon en uwes soons soon: dewyle gy ons van der Medianiten hand verlost heb. Maar Gidion seide tot hen; ik en sal over u niet heerschen, ook en sal myn soon over u niet heerschen: de Heere sal over u heerschen. Heel anders dee dien Doornenbosch, Abimelech, die sig selfs tot Koning indrong, om over de bomen te sweven; gelijk ons dat in 't begin van het 9. cap. verhaald werd, een lompe vent, daar niets goeds aan was, en daarom bequaamlik door het sinnebeeld van een Doornebosch uitgebeeld, daar Christus van seid; *Leestmen ook een druyve van de doornen, of vygen van de distelen?* Matt. 7: 16. die in de plaats van de Inlandsche twist, door wysheid en soete redenen neer te leggen, gelyk Gideon gedaan had, Jud. 8: 1, 2, 3. niet anders dan een doorn en distel stak, om alles maar te verwoesten en onderste boven te keren, gelyk in 't eind van 't 9. cap. te sien is. Men siet dan klaarlik uit het geen ik daar verhaalt heb, dat het menschen en redelike schepsels zyn, die ons door het sinnebeeld van bomen werden uitgebeeld; en so dat hier sijn waarheid heeft, gelyk het doet, en niemant daar aan twijffelt: ik sie geen reden, waarom dat in de geschiedenis van des menschen val, daar de Slange en Vrouwe reden weren, de begeerlikheid, en geen redelik schepsel soud' moeten geplaatst werden; also het myns oordeels een onbequaam sinnebeelt sou zyn, dat iemand een geschiedenis soude beschryven, daar van twee zyde soude gereden gevoerd werden, en een en de selve persoon sou moeten verstaan werden. En dat een quade hoedanigheid die in iemand is, onder het kleed van een sprekende soude te voorschijn komen; om met sig selven te reden wisselen, en sig selven te bedriegen, dat daar de bomen samen spreken, en hier de Slang met een redelik schepsel de Vrouwe; dat onderscheid en maakt ook geen swarigheid, maar neemt de selve eerder weg; also het nog beter te verstaan is, dat een deel van de geschiedenis door een sinnebeeld uitgebeeld werd, als de geheele geschiedenis.

De plaats, 2 Sam. 12: 1, 4. die de Schryver §. 36. pag. 105. aantrekt, en leert ons dat ook niet, maar wel het tegendeel. David in swaare sonden gevallen zynde, send God de Propheet Natthan aan hem, die om hem regt te brengen, dit voorstelt: *Daar waren twee mannen in eener Stad, d'een rijk ende d'ander arm. De rijke hadde seer veel schapen ende runderen: maar de arme hadde gantsch niet,* dan

dan een eenigh Oylam dat hy gekoght hadde, &c. Doe nu de ryken man een wandelaar overquam, verschoonde hy te nemen van sijne schapen, ende van sijne runderen, om voor den reisenden man, die tot hem gekomen was, wat te bereiden: ende hy nam des armen mans Oylam, ende bereide dat voor den man, die tot hem gekomen was. 't Is klaar uit het voorgaande, en uit het volgende van dese geschiedenis; dat door de ryke man David, en door de arme Uria, den Hethiter te verstaan is; door de ryke sijn schapen, en sijn runderen, sijn wyven, en bywyven; door des armen mans eenig Oylam, Bathseba, de huysvrouw van Uria. Bequaamelik, kanmen nu door de Wandelaar, en reisende man, die tot David komt, de lust en begeerlikheid verstaan, die in David ontstoken is, door het aanschouwen van de schone Bathseba; door wat te bereiden voor den Wandelaar; dat onder vragen van sijn Hof gesin, en senden van sijn Hof Jonkers; en wat meer daar is omgegaan. Door het verschonen van sijn eigen schapen en runderen, dat hy met sijn eigen wyven sijn begeerlikheid niet voldaan, maar daar toe genomen heeft het eenig Oylam van die armen man. Maar ik bidje, wort'er verhaald dat David met die Wandelaar en reysenden man iets gesproken, of reden gewisselt heeft, niet een eenig woord. Ik meen dat Gods Geest te net in het beschryven is, om ons sulke verkeerde sinnebeelde van de saken te geven, dat hy reden wisselende sinnebeelde soude invoeren; en daar maar quade hoedanigheden die in een redelik schepsel is, door verstaan, en so hier van een sprekende Wandelaar, of reisende man gesproken wierd; men sou so terstont sijn gedagte op de begeerlikheid niet hebben: maar veel eer denken, dat d'een, of d'ander, by David gekomen was, en hem tot dese onbehoorlike daat aangeset had. Maar men sal seggen, als de steen uit de muur roept, en de balk uit het hout, dien antwoord; is dat geen reden wisselen? maar wat roept de steen, en wat antwoord de balk? niets staat ons daar van geschreven: en ik meen dat dit de sin is; de steen uit de muur roept, en de balk uit het hout antwoord dien: dat is, sy antwoord op dat geroep, met gelyke geroep, en klaagt over het selve geweld van dien Babelonier.

Uit dat geen daar nu van my geseid is, meen ik dat van selfs genoegsaam blykt, dat'er een groot onderscheid is, tusschen het sinnebeeld dat ons den Apostel 1 Cor. 13:4, 7. geeft, en de geschiedenis

denk van des menschen val Gen. 3. onder het sinnebeeld van de sprekende Slange met de Vrouwe. Want 1 Cor. 13. noemt den Apostel met uitgedrukte woorden, de liefde, die hy tot sijn onderwerp neemt; en daar hy dat alles van seid. Maar die nu de begeerlikheid voor de Slange wilde nemen, moest myn mede uit Gods Woord tonen, dat ergens die Lasteraar die ons Gen. 3. ontmoet, met de naam begeerlikheid genoemt wierd. Indien den Apostel Joannes 1 Joh. 3:8. so redeneerde, die de sonde doet is uit de begeerlikheid; want die Lasteraar sondigt van den beginne; of die de begeerlikheid doet is uyt den Lasteraar: want de begeerlikheid sondigt van den beginne; of dat eenige andere mannen Gods, het op d'een, of d'ander plaats, duidelik te kennen gaven, dan waar het aannemelik, maar dewyl dit niet en is, en eer het tegendeel ons te kennen gegeven word, besluit ik, also het woord Lasteraar ons te kennen gegeven heeft, een quade hoedanigheid die in niemand anders dan een redelik schepsel is; en de 5 plaatsen uit 't N. Testament, ons als genootsaakt hebben om een daar Lasteraar Gen. 3. te vinden, en Adam dien Lasteraar niet en is; noodsakelik een redelik schepsel, (en niet de begeerlikheid onder de naam van de Slange) moet verstaan werden, om dat het sinnebeeld van reden te wisselen, niet anders in Gods Woord als van redelike schepsels gebruikt werd: en so men dat anders wil nemen, men niet het voorbeeld van Gods Woord, maar sijn eigen gedagten volgt. Of de Slange nu, als een sinnebeeld van een redelik schepsel moet genomen werden, of dat een redelik schepsel, een Slange misbruikt en daar door gesproken heeft. Of dat ook op een andere wys de Slange hier in te pas komt, dat sal ik in vervolg eens nader besien. Maar eer ik dit doe, sal ik nog eerst eenige redenen van dien Heer (die de ware Oorspronk, Voort en Ondergank des Satans, geschreven heeft;) soeken te ontsenuwen, om daar door myn eigen gedagte te vaster te stellen, en voor het twede sien, wat sijn E. (in de Brief onlangs geschreven, 't geen tegen myn stellingen stryd,) inbrengt.

De Schryver van de ware Oorspronk, Voort en Ondergank des Satans, tragt op veel plaatse te tonen, dat de woorden van Satan; Duivel en Boose, namen sijn die niet het onderwerp, maar de hoedanigheid die in het onderwerp is, uitdrucken. Ik ben met hem in het selve verstand, alleen verschil ik daar in van hem, dat

hy dat niet onderſcheid, dat Satan en Boſe, wel van iets dat niet redelik is, kan gebruikt werden; alſo men van onredelike dieren wel kan ſeggen, dat ſy boos en wederpartyders zyn. Maar het woord Laſteraar, hoewel het maar een quade hoedanigheid te kennen geeſt die in iemand is; het egter niet gebruikt werd, als om iets uit te drukken dat alleen in een redelik ſchepſel is. Syn E. ſeid §. 51. p. 142. *dat de begeerte in hare doeninge, op het aller eigendlikste den naam Diabolos verdient; en ſo men het al Laſteraar of Agterklapper vertaald, of Verſoeker of Verklager noemd, 't ſiet altyd op de hoedanigheden, en niet op de ſubſtants: en meen, dat U Eerw.* (te weten, dien Heer die hy 't opdraagt) *nu klaarlik ſal bevroeden, dat het niet anders is, als 't geene ik* §. 6, 7. *van de name dood, en des ſelfs ſubſtantie en werkinge vertoonde.* Maar ik meen, alſo het woord Laſteraar, niet anders als van iets dat in een redelik weſen is, gebruikt werd; het met dat geen dat de dood in Gods Woord toegeſchreven werd, te vergelyken, niet te pas komt: want dat Laſteraars redelike weſens zyn, is klaar, uit het geen voorheen geſeid is, dat de dood geen redelik weſen is, dat is ook klaar. Men moeſt myn dan eerſt ſo klaar tonen, dat 't woord Laſteraar maar de begeerte (en niet ſomtyds iemand die op een uitſtekende wys een Laſteraar is) te verſtaan gaf: maar ſijn E. ſal ſeggen, de dood werd in die plaatſen die ik §. 6. pag. 12. heb aangetrocken, ſulke ſpreekwyſe toegeſchreven, die ſo wel als het woord Laſteraar, *in hare eerſte, eigentlike en oorſpronklike beduideniſſen, niet anders dan een ſelfſtandige perſoon voor onderſtellen, en zonder het zelve in een eigentlike ſin geen plaats hebben konnen, als te werden geboren*, Jac. 1:15. *Een Koning te zyn*, Job 18:14. *Te heerſchen*, Rom. 5:14, 17. *Een wet te hebben*, Rom. 8:2. *Te paard te ſitten*, Apoc. 6:8. *Tot alle (menſchen) door te gaan*, Rom. 5:12. *In de venſters te klimmen*, Jer. 9:12. *Een verbond te maken*, Jeſ. 28:15, 18. *Kinderen te hebben*, 1 Sam. 20:31. *Te ſullen werden verſlonden*, 1 Cor. 15:54. *In den poel geworpen*, Apoc. 20:14. *En eindelik niet meer te ſullen zyn*, Apoc. 21:4. Maar ik kan uit al deſe plaatſen nog niet zien, dat: ſtel eens, dat ik niet wiſt wat de dood was, en ik met een matig verſtand begaaft zynde, Gods Woord quam te leſen, deſe ſpreekwyſe myn noodſakelik een redelik weſen ſoude vertonen; gelyk wel het woord Laſteraar in ſijn eerſte opſlag doet: want alſo myn in Gods Woord een menigte van plaatſen ſoude voorkomen, daar van ſaken en onredelike ſchepſelen geſproken werd; met leen ſpreuken die van de redelike ſchepſels ontleent zyn: ſo ſou het noodſakelik vereiſchen,

ſo ik niet wilde dwaalen, dat ik het een met het ander ging vergelyken, en beſien of het geſegde met het onderwerp wel overeen quam: en dan ſou ik menen, dat die plaatſen die ſijn E. aantrekt, myn wel om iets anders, als om een redelik weſen ſoude doen denken: *want geboren te werden*; dat werden de dieren ook: ja *de bergen*, Pſ. 90: 2. *een Koning te zyn*, werd de Leviathan toegeſchreven: *Hy is een Koning over alle jonge hoogmoedige Dieren*, Job 41: 25. *Te heerſchen:* dat doet *Son en Maan*, Gen. 1: 16, 17, 18. *Een wet te hebben*: dat heeft de ſonden in de ſelve plaats, Rom. 8: 2. *Te paard te ſitten*: behalven dat dit een geſicht is, ſo werd daar geen redelik ſchepſel toe vereiſcht. *Tot alle menſchen door te gaan:* dat is in de ſonde ook, Eccl. 7: 20. *In de venſters te klimmen*: dat kan van onredelike ſchepſelen ook geſchieden. *Een verbond te maken:* dat heeft God met *dag en nagt*, Jer. 33: 25. en de vrome *met de ſteenen des velts*, Job. 5: 23. *Kinderen te hebben:* dat hebben de beeſten ook, *een Varre*, *een jong Rund*, *een Lam dat *een jarig is*, *Num. 7: 15. in 't hebreeuws, kanttekening No. 18. de ſone eens Runds, en No. 19. en ſoon ſijns Jaars: *Te ſullen werden verſlonden*, *in den poel geworpen*, *en niet meer te ſullen zyn*. Dat ſijn alle ſpreekwyſe die niet noodſakelik van redelike weſens gebruikt werden, en daarom behoef ik daar geen werk over te doen, om dat te doen ſien. Ik moet dan al weder ſeggen, dat Laſteraar een hoedanigheid is, die in niemand als in een redelik ſchepſel is, en alſo ik een Laſteraar buiten Adam en Eva in het Paradys gevonden heb; ſo heb ik daar ſekerlik een redelik ſchepſel gevonden: waar toe dat alle deſe ſpreekwyſe (van de dood, die wel in haar eerſte oorſpronk van redelike ſchepſels ontleent zyn; maar hier maar oneigentlik gebruikt werden) niet bequaam zyn, om myn die gedagten te ontnemen.

De Schryver maakt al vry wat ſtaat op de woorden des Apoſtels, 2 Cor. 11: 3. §. 37. pag. 107, 8, 9. *Ik vreſe dat niet eenighſins, gelyk de Slange Evam door hare argliſtigheid bedrogen heeft*, *alſo uwe ſinnen bedorven worden*, (*om af te wyken*) *van de eenvoudigheid die in Chriſto is.* Syn E. is hier over van gedagten, dat het geen Moſes Gen. 3. Slange noemt, den Apoſtel hier ſoude noemen de ſinnen of gedagten van de Corintiers; en 't bewys meent hy, dat leid in het woord ALSO. *Want* (ſeid hy verder) *wat de gelykheid der verleidinge aanbelangt*, *die wyſt den Apoſtel aan*, *door 't woordeken* *ALSO*: *als wilde hy ſeggen*; *even gelyk als Eva is bedrogen*, *ALSO zult gy Corintiers*, *bedrogen worden*; *derhalven volgt*, *dat zodanig als de Corintiers zouden*

den werden bedrogen; ook even sodanig Eva verleid en bedrogen is. Nu sijn de Corintiers, niet door een eigentlike Slange of Duivel, (zoodanig wy ons plegten te verbeelden) maar in en door haar eigene gedagten, en de begeerlikheid hunnes vleesches, bedrogen, dienvolgens ook Eva, even zoodanig, en daarom ook de val, en misdaad, een selvig is, bestaande in een afwykinge van de eenvoudigheid des Euangeliums. Ik kan wel uit dese plaats sien, dat, gelyk de Slange Eva bedrogen heeft, den Apostel vreesde dat de Corintiers soude bedrogen werden. Dat gelyk in Eva, de sinnen of gedagten door haar begeerlikheid bedorven wierden; so dat sy op het gebod van God geen behoorlik agt gaf, en met haar staat niet te vrede zynde, na wat grooters tragten. Dat so de Corintiers, met die uitnemende groote rykdom van het Euangelium, die haar sonder oppronking in eenvoudigheid verkondigt wierd; sy jookten na menschelike wysheid, om die onder het Euangelium te vermengen. Maar ik kan niet sien, dat, het geen Moses Gen. 3. Slange noemd, den Apostel hier soude noemen, sinnen en gedagten: en dat 't door het woord ALSO, sou te kennen gegeven werden. Dat den Schryver segt, dat den Apostel niet in bekommering was, dat haar een Bosegeest, onder de gedaante van een Slange bekruipen, en gesprek met haar houden souden; daar ben ik ook niet bekommert over: want ten volgt niet, dat, hoewel de Corintiers niet door een Duivel sijn bedrogen, daarom Eva daar door ook niet sou bedrogen zyn; want ik meen dat de vergelyking van het woord ALSO, op een andere wys te vinden is.

't Is bekend uit de geheele samenhang van dese Brief, en besonder uit het voorgaande, dit, en het volgende capittel; dat den Apostel besig is, om de Corintiers te bewaren voor de verleidinge van de valsche Apostelen, die hem de voet tragte dwars te setten, en haar selven in de gunst van de Corintiers in te boren, 't geen tot verderf van so een groote gemeinte sou uitvallen: hier tegen had den Apostel hem selven met alle kragt in het voorgaande cap. tegen geset, en getoond; dat, hadden de valsche Apostelen reden te roemen, hy (hoewel sy hem veragten) veel meer reden had, gelyk hy desen roem die hem waarlik als een van de grootste van de Apostelen toequam, in dit 11. cap. en vorder vervolgt te tonen: en also den Apostel sag, dat de valsche Apostelen, al groote agting en ingang by vele hadden, gelyk hy dat met het verwyt dat hy haar v.s 20. doet, te kennen geeft; so had hy reden dat hy vreesde, dat gelyk de Slange Eva door hare arglistigheid bedrogen had, dat ALSO

 hare

hare ſinnen door de valſche Apoſtelen ſoude bedorven worden, om af te wyken van de eenvoudigheid die in Christo is, gelyk hy dit in het 13, 14, 15. ✝s beveſtigt: *Want* (ſegt hy) *ſulke valſche Apoſtelen ſijn bedrieglike arbeiders; haar veranderende in Apoſtelen Chriſti, en het en is geen wonder: want de Satan ſelve verandert hem in eenen Engel des lichts. Soo en is het dan niet groots, indien ook ſijne dienaars haar veranderen als warenſe*, &c. Ik meen nu, dat men klaar kan ſien, dat het woord van GELYK en ALSO, dat den Apoſtel gebruikt, niet ver te ſoeken is: want GELYK Eva door de Slang is verleid en bedrogen, ſo ſouden de Corintiers door deſe valſche Apoſtelen, en bedrieglike arbeiders bedrogen werden, ſo ſy deſelve gehoor gaven, gelyk ALSO Eva de Slange gehoor gegeven had; en gelyk ik in 't voorgaande geſegt heb, dat GELYK Eva niet te vreden zynde met die ſtaat daar God haar in geſet had, door de redenen van de Slange, en door hare begeerlikheid, haar ſinnen en gedagten quam te verderven; ſo dat ſy door de reden van de Slange, op het gebod van God, geen behoorlike agting gaf: ALSO ſoude de ſinnen en gedagten van de Corintiers, door de redenen van deſe valſche Apoſtelen bedorven worden, ſo ſy met de eenvoudigheid van het Euangelium niet te vreden waren: en ſo ſietmen, dat dit in de plaats, dat 't het gevoelen van de Schryver verſterken ſoude, het geheel en al om ver ſtoot. Want vreesde den Apoſtel, dat de Corintiers haar ſinnen en gedagten door de redenen, en het gedrag van de valſche Apoſtelen ſoude bedorven werden. De valſche Apoſtelen nu waren redelike ſchepſelen; derhalven ſo volgt van ſelfs, dat de ſinnen en gedagten van Eva, ſijn door de redenering van een redelik ſchepſel verdorven: en daar moeten dan in de ſamenſpraak van de Slange, en moeder Eva, twee redelike ſchepſels ſamen geweeſt zyn, gelyk de Corintiers, en de valſche Apoſtelen, alle beide redelike ſchepſelen waren.

En dat'er twee redelike ſchepſels buiten Adam, in het Paradys geweeſt zyn; had de Schryver uit de woorden, die hy §. 46. pag. 133, 34. uit Gen. 48: 17. aantrekt, al mede konnen afnemen, daar Jacob van Dan ſegt: *dan ſal een Slange ſijn aan de weg, een Adderſlange nevens het pad, bytende des peerts verſenen, dat ſijn ryder achter over valle. Welke ſpreekwyſe* (ſegt ſijn E.) *van den Slangen beet, van welke Adams ziele van 't paard gedeabolizeerd, of achter over gevallen, is ontleend, en daarom ook geſegt werd, dat, of wel de Slange Chriſtus in de verſenen ſteeken zoude, hy echter niet, gelyk Adam, achter over vallen: maar*

maar in tegendeel de Slange den kop vermorselen zal, Gen. 3: 15. *gelyk geschied is.* So dese spreekwys uit die van Gen. 3. ontleent is, gelyk sijn E. wil. Ik kan al weder niet sien, of deselve is vlak tegen het gevoelen aan dat hy beoogt; want 't is klaar, dat de stam Dan hier voor komt onder het sinnebeeld van een Slang en Adderslang, die nevens het pad leid en loert, om die geen die voorby komen te beschadigen. De vyanden van Dan, komen ons hier voor by een Ruiter die te paard sit, en het onversiens overvallen van de vyanden, by het onversiens verrasschen en beschadigen, 't geen een Slang aan een Ruiter die ryd, en op niets quaats verdagt is, komt te doen. Dit sinnebeelt wil ons leeren, dat de stam der Daniten uitstekent afgeregt geweest is, om hare vyanden in een embuscade leggende, te overvallen, gelyk men so heden seid. En 't is als of dit dese stam eigen geweest is, dat sy daar knaphandig mede hebben konnen omgaan, en goede partylopers geweest zyn: want Moses in sijn zegen die hy haar geeft, spreekt al weder (gelyk den Patriarch Jacob hier in sijn zegen doet) van haar schielik overvallen: *Dan is een jonge Leeuw, hy sal als uit Basan VOORTSPRINGEN.* Deut. 33: 22. Als men dit nu eens besiet, so siet men dat al weder door dit sinnebeelt, aan beide zyden redelike schepselen werden afgebeelt; so moet Gen. 3. de Slange, en het zaad der Vrouwe, beide redelike schepselen zyn, of het sinnebeelt is gebrekkelik, en heeft sijn volkomen leden niet.

§. 34. pag. 96, 97. de Schriftuur plaats, Jac. 1: 13, 14, 15. en kan ik al mede niet sien, dat de Schryver sijn oogmerk eenigsints begunstigt; want den Apostel Jacobus en spreekt niet van dat geen, dat in het Paradys voorgevallen is, maar sy spreekt van 't geen alle dagen voorvalt: *Niemand als hy versocht word, en segge*, &c. *daar na de begeerlikheid ontfangen hebbende, baart sonde*, enz. 't geen niet alleen op de voorgaande tyd siet: hy en seid ook niet, dat in alle versoekinge die ooit voorgevallen is, de mensch enkel en alleen van sijn begeerlikheid is versogt, sonder dat daar een andere oorsaak die van buiten quam, is by geweest: (§. 35. pag. 97, 98.) dat Petrus segt, 2 Petr. 1: 4. *Dat het verderf in de werelt is door de begeerlikheid*; en Paulus Rom. 5: 12. *Dat door een mensche de sonden in de werelt ingekomen is*; en doet tegen myn niet. Voegt'er vry by, 1 Joh. 2: 16. *Want al dat in de werelt is (namelik) de begeerlikheid des vleeschs, ende de begeerlikheid der oogen, ende de grootsheid des levens, en is niet uit den Vader, maar is uit de werelt.* Al dese plaatsen doen tegen myn ge-

voelen niet; want ik geloof ten vollen, dat het verderf in de werelt is door de begeerlikheid: dat door een mensche de sonden in de werelt in gekomen is; dat de begeerlikheid des vleeschs, niet uit den Vader; maar uit de werelt is. Evenwel kan ik wel geloven, dat de Duivel de eerste leugenaar en vader van de sonden is; en dat deselve een redelik schepsel buiten de mensch is: want een en het selve gewrogt, kan verscheidene oorsaken hebben. De nydigheid van de Overpriesters, is de oorsaak van de dood van onsen Heiland geweest; van gelyke de gierigheid van Judas, en het onregtvaardig regt bedienen van Pilatus; de noodsakelike voldoening van Gods gerechtigheid; de liefde van God den Vader en sijn Soon, en wat al meer kan opgetelt werden, sijn alle oorsaken van de dood van onsen Heiland geweest: so is de beginnende oorsaak van de eerste sonden die onse Voorouders deden; de Lasteraar door sijn redenering, en in de tweede plaats de schoonheid van de vrucht; de voorname oorsaak onse eerste Voorouders selve, om dat sy de redenen van de Slange gehoor gaven, en haar lieten verleiden.

Komende nu met de Schryver tot de rechtstellinge van Adam, Eva, en de Slange, en hare gevolgde vonnisse; 't geen hy behandelt §. 52. pag. 143. so tragt sijn E. met alle kragt te toonen, dat de Slange en de Vrouwe, geen twee redelike schepselen zyn, gelyk ik meen dat ik getoond heb: maar dat de begeerlikheid in Eva, voor de Slange moet genomen werden. Maar so dit waar is, so moet in Adam geen begeerlikheid om goet en quaad te kennen, en als God te wesen, geweest hebben; of het sinnebeelt is weder gebrekkelik: want de Vrouwe segt niet, DE SLANGEN hebben ONS bedrogen: maar DIE SLANGE heeft MY bedrogen, 't geen sy niet moest gesegt hebben, so in Adam mede een Slang geweest was; en so in Adam geen begeerlikheid om goet en quaad te kennen, en als God te wesen, geweest is; so is mede dat verwyd, dat God de Heere, so wel aan hem als aan Eva doet, gantsch ten onrechte gedaan, 't geen men leest ℣s 22. *Siet, de mensche is geworden als onser een, kennende het goet ende quaad: nu dan dat HY,* (niet sy alleen) *sijne hand niet uit steke*, enz. Nu weet men dat Gods oordeel over een saak, altyd na waarheid is. Maar sijn E. seid §. 52. pag. 147. *Dat de Slang met de Vrouwe een ding is: dat kan blyken, wanneer wy aanmerken, dat de Slange onverhoord en ongevraagd; maar slechts op een Vrouwe beschuldiginge veroordeeld is geworden; daar in 't tegendeel de Man voor af gevraagt was: hebt gy van dien boom gegeten? enz. en de Vrou-*

we: wat is dit, dat gy gedaan hebt? dat myns bedunkens een klaar bewys is, dat noch Eva, die dit woord Slange, hier allereerst heeft gebruikt; nog ook God de Heere die zich dese benaminge laat wel gevallen, geen de minste substantie, 't zy Engel of Geest, die dese benaminge niet en paste, daar door soude verstaan hebben: want indien sy daar door eenigen verstandigen geest hadden gemeend, so soude dezelve grootteliks verkort geworden zyn, dewyl deselve, zonder verhooringen, overtuigingen, of eigene bekentenisse, maar slechts, gelyk men segt, op een bloot wyfs praatje, sijn veroordeelt geworden, daar man en wyf, niet sonder voorgaande ondervraginge, overtuiginge en belydenisse, gevonnist geworden zyn. Dat ik dit van sijn E. redenen so lang heb uitgeschreven, is, om dat ik meen, dat dit wel een van de grootste swarigheid is, die ik in het geheele boek van dese Schryver vind; welke met schyn tegen myn gevoelen kan ingebragt werden: en ik wil wel bekennen, dat het sijn bedenken heeft, waarom dat Moses verhaald dat man en vrouw eerst ondervraagt werden, eer sy werden veroordeelt, daar men siet dat de Slange gevonnist werd, sonder dat hy eens ondervraagt is: *met te seggen* (seid sijn E.) *dat God de Heere als alwetend' zynde, wel wiste, dat het de Duivel of Boose Engel hadde gedaan, voldoet hier niet,* &c. Ik wil dat toegeven, also ik ook niet sien kan dat 't voldoet: maar so het waar is, gelyk ik meen dat ik het bewesen heb, dat het sinnebeelt van een reden voerende Slang, noodsakelik een redelik schepsel moet afbeelden; so moet het ons bedenkelik voorkomen, dat Adam en Eva, die de eerste mensche, en dienvolgende redelike schepsels zyn, hare scheppinge van Moses, met so veel omstandigheid is beschreven; en dat hy hier een redelik schepsel invoerd, sonder een woord te seggen, hoe het in de werelt komt: hy spreekt in 't toekomende van Engelen, sonder eens duidelik te seggen, wat hy door Engelen meent, of wanneer dat sy geschapen zyn; die hebben het myns oordeels wel gevonden, die oordelen dat Moses, om dat hy sijn schriften, voor menschen zynde, sienlike schepselen beschryft: niet van de Engelen hare scheppinge, en wat verder haar aangaat, met so veel omstandigheid, als hy van de menschen en andere sienlike schepselen wel doet, komt te verhalen: en dan meen ik dat men hier sou konnen toepassen, 't geen den Apostel segt Rom. 3:19. *Wy weten nu dat al wat de Wet segt, sy dat spreekt tot de gene die onder de Wet zyn, op dat alle mond gestopt worde, ende de geheele werelt voor God verdoemelik zy.* Gods Woord is dan beschreven met so veel omstandigheid, om de menschen, en niet om andere redelike schepselen,

ſelen, alle onſchult te benemen: maar men ſal ſeggen, je voor onderſtelt, dat'er Engelen en redelike ſchepſelen zyn; ſonder eens te bewyſen dat ſy'er zyn, en daar neemje u bewys op. Ik antwoord, ik heb alrede beweſen dat'er een redelik ſchepſel buiten de twee eerſte menſchen is; en dat heb ik gedaan, weet ik niet anders, gelyk ik in 't begin belooft had, dat ik myn gedagten ſo veel als myn mogelik was, ſo rigten ſou, of ik niet wiſt dat'er een quade Geeſt, ſijnde een redelik ſchepſel, buiten de ziel des menſchen, was: en ſo lang als dit niet omgeſtoten werd, ſo meen ik dat ik reden heb, om dit tot myn bewys te nemen. Ik ſie wel, dat men aan de goede Engelen of die redelike ſchepſelen zyn, buiten de ziele des menſchen, al mede begint te twyffelen: maar om die uitvoeriglik te bewyſen, ſou een werk van al te langen adem zyn, om het ſelve in dit ſchrift in te laſſen; ik ſal dat tot een andere gelegentheid ſo lang laten, alſo dat nu tot myn eigentlike oogmerk niet behoord.

Ik ga myn dan wederkeeren na de Schryver, om met hem te beſien, wat redenen dat hy meent te hebben, waarom dat God de Heer in het uitſpreken van het vonnis over de Slange, deſelve als iets dat van de vrouwe onderſcheiden is, aanmerkt; en dan ſal ik ſien wat ſijn E. van het vonnis ſelfs ſegt. Om van het eerſte te beginnen, ſo meent hy, dat op het vragen van God de Heer: *Wat is dit, dat gy gedaan hebt?* daar de vrouwe op antwoord, *die Slange heeft my bedroogen:* ſy deſe uitvlugt neemt, gelyk de menſchen gemeenelik doen, die om de ſtraffe te ontgaan en haar ſelven te verſchonen, de ſchult op hare paſſien leggen, §. 52. pag. 145, 146. *'t zy de luſt, de liefde, toorn, honger, enz.* en dat God de Vrouwe hier in opvolgt, en als een rechter of huisvader doet, die de beſchuldiging aanneemt, en de ſtraffe het meeſt op ſodanigen paſſie, en dat lid met het welke geſondigt is, toepaſſelik maakt; en dat op ſo een wys, de begeerte onder 't ſinnebeelt van een Slange hier vervloekt werd. Maar voor myn, ik kan niet verſtaan hoe dat dit hier te pas komt: 't is waar, dat menſchen ſomtyds hare paſſien beſchuldigen; maar ik heb noit geleſen, dat'er in het beſchryven van een Hiſtorie, verhaalt werd, dat de paſſie affſonderlik geſtraft, of als iets dat van een redelik ſchepſel verſcheiden is, de ſtraffe affſonderlik draagt; of dat een regter of huisvader, een paſſie buiten de menſch aangemerkt, ſou ſtraffen, en daarom den Schryver wel merkende dat dit mank gaat: voegt'er by, dat lid met het welk geſondigt is, dat daar de ſtraf op toepaſſelik werd gemaakt: maar dat lid dat geſtraft werd, behoord tot de menſch

mensch die gestraft werd, en kan daarom, als iets dat verscheiden is van de mensch, niet aangemerkt worden.

Nu van het twede: de straf selfs van de Slange is (1.) *Vervloekt te sijn boven al het vee en gedierte des velts.* (2.) *Op uwen buik sult gy gaan.* (3.) *Ende stof sult gy eeten alle de dagen uwes levens.* Als ik de verklaringe die sijn E. hier over doet §. 53. pag. 148, 49, 50, 51. aanmerk en besie; ik wil wel bekennen dat myn verstand niet bequaam is om'er een goet begrip voor sijn gevoelen af te maken: om dat hy de begeerte, of de Slange (so hy wil) ende de vrouwe Eva, sodanig onder malkanderen vermengt en haspelt, dat ik al te mets niet weet of hy van de Slange, dan of hy van de Vrouwe spreekt: want §. 53. pag. 158. daar hy verklaart de vervloekinge boven al het vee, redeneert hy tot beneden toe van de begeerte; en daar op begint hy weder: *en 't is aanmerkelik dat'er werd bygevoegt, boven alle het vee; want tot 't geslagte des vees of beesten, was nu de mensche afgedaalt, en meende in den staat der onredelikheid te domineeren, en even als 't vee de begeerlikheden hunner lusten te versadigen;* enz. Wie kan dit anders verstaan, of hy spreekt hier van een en het selve onderwerp, en niet van twee onderwerpen: van gelyke pag. 149. over de woorden, op uwen buik sult gy gaan. So grypt hy eerst Eva by 't hoofd (om wat verandering te maken) en als hy besluiten sal, so voegt hy Eva en de begeerte, als een zynde, t'samen. *Maar dat God haar ter contra, zo veel beletselen verschaffen wilde, waar door de kittilige begeerte, in haar vlugge vaart getemd, en de beenen zodanig ontnomen zoude werden, dat niet meer dan een bloote weemelinge overbleve: dat is, de begeerte mag de begeerte blyven, maar sal echter niet erlangen alles wat sy begeerd; maar haar zo wel na als voor, met 't eekelige stof, dat haar alleen tot spyse vergund was, behelpen moeten; en daarom (3.) sal deselve stof eeten.* Dat sijn E. dit alles meend goed te maken, met het geen hy voorheen geseid heeft pag. 146. over ℣s 15. dat het vonnis so aan elkander geschakelt is, dat het een sonder het ander niet zyn kan: maar onafscheidelik aan elkander hangt; dat kan ik niet zien, waar hy dat in 't vervolg doet blyken, gelyk hy segt dat hy doen sal. Ik wil wel bekennen dat het gevolg van de sententie van de Slange, by dat geen dat de Vrouwe belooft, en ontrent haar en haar zaad, en de Slange en sijn zaad, voorvallen souden, in het 15 ℣s te samen gevoegt werd: en ik onderwerp myn het oordeel van alle verstandige die dit vers besien, of het niet klaar is, dat het geen dat van de Slange geseid werd, of dat niet alleen op de Slange in dit vers toepasselik is; en dat geen dat van de Vrou-

we op de vrouw alleen, en so ook van haar beider zaad, op elk daar het behoort moet t'huis gebracht werden; en ik meen dat ieder het so klaar bevinden sal, dat ik niet nodig heb het te tonen.

Dat sijn E. segt, dat de begeerte alleen maar wemelende soude wesen, en in haar vlugge vaart getemt, en de benen sodanig ontnomen werden: dat is, in hare gematigtheid, in welke zy eerstmaal van God is gesteld, blyven sal, 't zy haar lief of leet, en dat niet alleen voor een tyd, maar (4.) alle dagen hares levens. Dit is na myn oordeel een seer vreemde uitlegging: want God de mensche om sijn begeerlikheid, rechtvaardiglik van sijn beeld en gaven beroovende, so kon niet anders als de begeerlikheid de losse toom hebben, gelyk na het wegnemen van het licht, noodsakelik de duisternis moet komen: en daarom is de begeerlikheid na den val, niet wemelende gebleven; maar so vlug als een Rhee geworden, en sijn haarde beenen niet ontnomen: maar men mag veel eer seggen, dat sy een duisent been geworden is; en 't is so ver daar van af, dat sy in haar gematigtheid gebleven is, dat zy in alle de gene die God door sijn weerhoudende en wederbarende genade, niet voor haar gewelt bewaard heeft; sy deselve alle, als een voortlopende vuur, in de lichte vlam geset heeft: so dat Paulus van sijn selven, en van alle menschen voor haar wedergeboorte, tot de Ephesiers segt: *Ook wy alle eertyds verkeert hebben in de begeerlikheden onses vleesch, doende de wille des vleesch en der gedagten.* Eph. 2: 3. En onse eigene Schryver heeft ons uit den tweede Sendbrief Petri geleert, dat het verderf in de werelt is, door de begeerlikheid, en in de godsalige selfs, na de taal van den Apostel: *Begeert het vleesch tegen den geest, en de geest tegen het vleesch: en dese staan tegen malkanderen, also dat gy niet en doet het gene gy wildet.* Gal. 5: 17. En dit is so geen wemelen en gematigtheid, gelyk sijn E. segt: maar het is selfs so kragtig, dat die groote Apostel, dat uitverkoren vat, van sijn selven segt: *Ik ben vleeschelik verkocht onder de sonden*; so dat hy uitroept: *Ik elendig mensch! wie sal my verlossen uit het lichaam deses doods?* Rom. 7: 14, 24. Maar nog vreemder is 't, dat het geen hier de Slange, (of so sijn E. wil, de begeerte) gedrygt werd, dat sy stof sal eten; hy van gedagten is, dat men door het eeten van stof, het eeten van Gods Woord te verstaan is. Waarlik dit is een vreemde Theologie; en men kan klaar sien, dat so een wys van uitleggen om niet anders bedagt is, als om de redenwisselende Slange, sijnde (gelyk ik getoond heb) een sinnebeeld van een redelik wesen, daar uit te dringen, en de be-

begeerlikheid daar in te plaatsen. Maar wil men nog wat nieuws van uitleggen zien: dese Schryver sal ons leeren, dat de Slange of de begeerlikheid voor den val, al de stof van Gods Woord gegeten heeft, en dat het haar van Eva al is op gedist, als sy tot de Slange seide: *Van de vrucht der boomen deses Hofs sullen wy eeten; maar van de vrucht des booms die in het midden des Hofs is, heeft God geseid, gy en sult van die niet eeten.* En sijn E. heeft ons boven alrede geseid, *dat de begeerte haar zo wel na als voor, met 't eekelige stof, dat haar alleen tot spyse was vergund, soude moeten behelpen, en dat daarom deselve soude stof eeten.* Sulk uitleggen moet sekerlik een ieder vreemd voorkomen: en dese Schryver, die ik over 't uitleggen van de voorgaande woorden hoorden seggen, *dat men Gods alwetenheid hier by brengt, voldoet hier niet:* kan die sijn Lesers met sulke redenen voldoen, het moeten noodsakelik sulke wesen, die willens voldaan willen zyn. Waar heeft hy ooit in Gods Woord gelesen, dat het selve woord by stof werd vergeleken. Hy trekt de plaats Matt. 4: 4. aan, maar die seid hem dat op het alderminste niet; en 't geen Jes. 65: 25. word geseid, *dat stof sal de spyse der Slange zyn*; dat en segt niet, dat stof een sinnebeelt van Gods Woord is: en hoe dat stof de spyse der Slange is, sal ik in 't volgende van dese brief nog ondersoeken. Maar heeft de begeerte van te voren al stof gegeeten, en word het haar hier gedrygt, dat sy so wel na als voor, haar met het eekelige stof, dat haar al van te voren tot spyse vergund was, sal moeten behelpen? Wat is dit dan voor een vloek die God de Heer hier doet? Heeft dan God de Slange met dat geen gevonnist en gevloekt, 't geen deselve al van te voren onderworpen is geweest? Is het dan maar een kragtelose blixem? Men siet klaarlik dat de Schryver ver van het regte pad af is, en dat hy geen reden te seggen heeft, gelyk hy so stoutelik segt §. 59. pag. 179, 180. *Dat die geen, die de schult van de eerste sonde, op een geest, buiten ons bestaande, leggen, dat alleen doen om 't boose herte te verontschuldigen, en onse eigene inborst, uit moeders borsten gezoogen, met blauwe bladen te bedekken; willende liever een Engel Gods, zeer godlooslik beschuldigen, als of die gevallen, en onse moeder verleid hadden, dat doch enkel leugen, en van onsen vader den Duivel komt; gemerkt noit enkel woord daar af in de H. Schrift gevonden is, alleen om niet bekend te wille staan, dat wy uit den Duivel selve geteeld, en des zelfe evenbeelt, aart en inborst, in ons herte zyn omdragende,* enz. Al lang genoeg dit uitgeschreven, die'er meer van belieft te lesen, kan het by desen Schryver doen; die gaat nog verder seggen, dat

 het

het gevoelen dat tegen ſijn gevoelen geſtelt werd, een middel is *om de meeſte ſchipbreuk aan ziel en ſaligheid te lyden.* 't Is te verwonderen, wat voor een vreemde manier van handelen het Chriſtendom gebruikt; om de waarheid, ſo men meend, voor te ſetten. 't Is of het niet langer de manier is, door openbaring van de waarheid ſig aangenaam te maken aan de conſcientie der menſchen: maar 't is of nu de vryheid is geboren, om als men ſijn gevoelen maar voorgeſtelt heeft, men bevoegt is, om terſtond ſijn party hatelik uit te maken. ô Pausdom! dat nog ſo kragtig in het Proteſtants Chriſtendom in ons alle geſien werd. Voor my, ik wil van de Schryver, nog van alle die van ſijn gevoelen zyn, niet denken, dat, ſo ſy de grond waarheden van het Chriſtendom geloven en wel beleven; ſy, om datſe hier in miſſen, ſchipbreuk aan ziel en ſaligheid ſoude lyden: en aan myn kant, ſo ſeg ik, dat het myn weinig kreund, of hy de geen die ſijn gevoelen tegen ſijn beſchuldigt, dat ſy godlooſlyk een Engel Gods beſchuldigen; dat het maar enkel leugen is, en niet een woord in de H. Schrift daar af gevonden werd; het woord leugen nog met een andere letter gedrukt. Al ſulk een wys van ſchryven, en ſchrik myn niet af om een ſaak te onderſoeken; en ſo ik meen dat ik deſelve gevonden heb, 't en ſal myn niet onvaſter maken om deſelve vaſt te houden, en by te blyven.

Nu ſoud ik wel verder beſien, wat uitlegging dat deſe Schryver tot onderſteuning van ſijn gevoelen, over eenige andere plaatſen van Gods Woord nog heeft; maar het ſoude te lang aanlopen: en ik meen dat alree de voornaamſte van ſijn gronden om ver geſtoten zynde, het andere van ſelfs vervallen moet. 't Eenige dat ik nog te ſeggen heb, is; dat ik by voorraad aanmerk, §. 53. pag. 151. dat deſe Schryver de Schriftuur plaats, Eſai. 27: 1. die ſijn E. de Schryver van de Brief, onlangs geſchreven, pag. 18. en ik neffens hem op den Koning van Babel paſte: deſe Schryver het toepaſt op het vermorſelen van de kop van de Slange Gen. 3. en dat hy meend dat Iſaias daar op ſiet. Ik merk dit niet aan (dat deſe beide Schryvers elk een beſondere gedagten over een en deſelve plaats hebben) om eenig bewys daar voor myn ſelve uit te formeren, in het alderminſte niet: maar alleen ſeg ik by voorraad, ſo iemand myn komende tegen te ſchryven, en myn redenen meende kragteloos te maken, met aan te trekken d'een of ander Autheur, die met myn in deſe ſaak eens zynde, heel andere gedagten over deſe of gene plaats, dan ik heb, mogt gehad hebben; dat ſulks by myn maar van de hand ſal

af-

afgewesen werden, of iemand wilde deselve voor sijn eigene reden aannemen, dan is 't wel: want ik ben niet van sints om te spreken wat andere, maar wat Gods Woord segt; en ik kan seggen dat ik tot dit ondersoek getreden ben, sonder een eenig Autheur na te sien wat sy hier van gevoelen, om vry te wesen van het met vooroordeel te doen; en ook so is myn boekekas so groot niet, om veel Schryvers na te zien: 't is myn genoeg als ik by Gods Woord en de gesonde reden blyf, en die meen ik nu verder te gebruiken in 't ondersoeken van de redenen, die sijn E. in de Brief onlangs geschreven, daar ter neer stelt.

't Sal niet nodig zyn dat ik met sijn E. spreek, over de geschiedenis Gen. 3. want vermits, die gene daar sijn E. tegen schryft, andere gedagten over die geschiedenis hebben, als ik eenigsins al heb laten blyken dat ik heb, en die ik in het toekomende nog toonen sal; so is sijn schryven tegen myn gedagten niet gerigt; also hem doe het bewys dat ik uit Gen. 3. neem, nog niet is voorgestelt: alleenlik komt het nu maar aan op eenige Schriftuurplaatsen uit het N. Testament, die ik meen dat op de geschiedenis Gen. 3. sien: en sijn E. meent reden te geven, dat het niet nodig is om deselve so te verstaan. De plaats Openb. 12:9. daar is al over gesproken: ik sal dan met de plaats Joh. 8:44. beginnen.

Syn E. segt hier over (pag. 16.) *een menschen moorder en leugenaar, ja een vader van zulk boos bedryf te zyn, vat ik niet dat in zich opgesloten heeft om 't te verstaan van een booze Geest; ook niet dat de Sondaars in het gemeen, door navolging in de sonde, uit zulken geest zyn, als 'er gezegt word dat zy uit den Lasteraar zyn.* Voor myn, ik seg dat ook niet, dat een menschen moorder en leugenaar; ja een vader van sulk een boos bedryf te zyn, noodsakelik in sig opgesloten heeft, om te verstaan dat 'er so een bose Geest is; ook niet dat de menschen uit een lasteraar zynde, noodsakelik uit een bose Geest moeste zyn; want stel eens dat de eerste mensch een Leugenaar, en vader Lasteraar was geweest, so soude de menschen in dit opsicht, niet uit een bose Geest; maar uit een boos mensche konnen gesegt worden, te zyn: maar also ik getoont heb, dat de eerste Lasteraar die'er geweest is, hy buiten Adam en Eva die de eerste mensche geweest zyn, is; so is 't seker dat'er een redelik schepsel geweest is, die om sijn bedryf met de naam van bose Geest kan genaamt werden, daar de bose Joden, en wy alle, voor so veel wy sijn werken navolgen, konnen geseid werden, uit te zyn; gelyk wy alle, so wy Abrahams geloof en werken

 na-

navolgen, konnen geseid werden uit Abraham te zyn: maar sijn E. segt, dat *de letter van Moordenaar van den beginne en vader Leugenaar, ons niet noodsakelik in het Paradys brengt:* de reden is, *want tot eigentlik te moorden behoord, iemand geweldiger hand en dadelik van 't leeven te berooven; en so is 't gevolg wat ver getrokken, dat Adam en Eva vermoord zyn, als zy wel door bedrog doodschuldig zyn gemaakt; maar echter nog zoo lang, Adam wel 900 jaren daar na geleeft hebben. Dat komt,* enz. Ik antwoord hier op, dat ik daar over niet wil twisten, of tot eigentlik te moorden behoort, iemand geweldigerhand en dadelik van leven te beroven. Maar ik vraag, is 't daarom geen moordenaar? die onse eerste Ouders niet alleen door bedrog dood schuldig heeft gemaakt: maar daar en boven, daar door over haar gebragt heeft alles wat met de naam van dood kan genaamt werden. So die Lasteraar daarom geen Moordenaar kan genaamt werden, om dat hy Adam en Eva niet met een geweldige hand vermoort; maar alleen door bedrog dood schuldig heeft gemaakt: so beschuldigt den Propheet Nathan David ten onreghte, wanneer hy tot hem seid, 2 Sam. 12:9. *Gy heb Uria, den Hethiter, met den sweerde verslagen.* David en had dat niet gedaan, hy had aan Joab maar geschreven, dat hy Uria voor aan in het sterkste van den stryd soude setten, en hem dan maar verlaten. Nog eens, den Propheet Elia, had dan gantsch geen reden om te seggen tegen Achab, wanneer Naboth gestenigt was, 2 Reg. 21:19. *hebt gy dood geslagen?* wel neen ik, kon Achab seggen, myn huisvrouw heeft een brief geschreven, en met myn signet versegelt; ik weet niet wat sy'er in geschreven heeft: daar op hebben de oudste van Naboths Stad, hem van lastering overtuigt en gesteenigt: wat vraagje myn of ik hem heb dood geslagen. Maar het is'er so ver van daan, dat Achab daarom geen Moordenaar soude konnen genaamt werden; dat Elisa, om dese en diergelyke saaken, tot de gene seide die voor sijn aangesichte saten, wanneer Joram de Soon van Achab, een bode aan hem sond: *Hebt gy lieden gesien, hoe die Sone des MOORDENAARS gesonden heeft, om myn hooft af te nemen?* 2 Reg. 6:32. Dat sijn E. seid dat Adam nog 900 jaren na die tyd geleeft heeft; dat is Gods goedheid te danken, die een middel gevonden heeft om de menschen in syn lankmoedigheid te verdragen, en in, en om het beloofde zaad, alle heil toe te brengen: maar dat stelt die Lasteraar in het alderminste niet in onschult, al so weinig als het iemand verontschuldigen soude, dat hy iemand door vergif om 't leven willende brengen, deselve door een ervare Medicyn ge-

geholpen wierd. Syn E. ſegt verder, dat het *ſchynt dat die opper of voorname Moordenaar en Leugenaar, van veel jonger geheugenis als van 't begin der Schepping is*, om dat onſen *Saligmaker ſegt, dat zy hem willende van kant helpen, dan dat zelve deeden, dat ſy by hunnen Vader die Moordenaar GESIEN hadden, vſ.* 38. *en niet ſwaar kan het vallen, om na den ſtyl der Schrift, ook daar ontrent een begin te vinden. Soo is mede een grouwelike Moordenaar; mitsgaders in zekere opſichte eerſte Leugenaar daar niet verre t' zoek.* Ik kan niet ſien dat daar ſulken kragt in ſteekt, om dat onſen Saligmaker ſegt, dat ſy deden dat ſy by haren Vader geſien hadden, het daarom ſoude ſchynen van een jonger tyd als van het begin der Scheppinge te weſen: want 't is ſijn E. bekent, dat'er is een tweederhande ſien, met de oogen des verſtands, of met lichamelike oogen Mat. 13: 14. *ſiende ſult gy ſien, en geenſins bemerken.* En onſen Heiland ſeid in dit eigen cap. vs 56. *Abraham heeft met verheuginge verlangt, op dat hy mynen dag ſien ſoude: ende hy heeft hem geſien, en is verblyd geweeſt.* En ik denk niet dat die vader Moordenaar die ſijn E. ſegt dat niet verre t'ſoek is, ſijn moorden ſo openbaar, in het byſijn van alle menſchen gedaan heeft; dat alle die Joden daar Chriſtus hier tegen ſpreekt, dat dadelik geſien hebben. Ik wenſte dat ſijn E. ons deſelve maar uit de H. Schrift had aangeweſen, wie hy door deſe Leugenaar en vader Moordenaar verſtond, en waar dat begin na de ſtyl van Schrift te vinden was: en met een ſijn gedagten over de geſchiedenis Gen. 3. ter neergeſtelt had, dat ſou myn aangenaam ſijn geweeſt. Want alſo ik niet en twyffel, of ſijn E. ſoekt de waarheid in het verklaren van de Schriftuurplaatſen ſo wel als ik doe; en die dat doet die behoeft niet achter te houden: laat achter houden die maar om glory diſputeeren, en maar ſoeken 't haar party af te winnen: ſo ſijn E. dit gedaan had, ſo had ik nu in het onſeeker niet behoeven te giſſen, wie ſijn E. door dien Laſteraar verſtaat. En ik moet deſe edelmoedigheid in de Heer Do. Bekker pryſen, dat hy niet ſonder ſelfs te verklaren, ging bewys van ſijn tegenſtanderen vorderen, over de werkſaamheid van den Duivel: maar dat hy alle plaatſen die hy maar kon denken dat 's hem eenigſins maar ſchenen tegen te zyn, ging tonen dat ſy verklaringen konde hebben, ſonder dat het noodſakelik is, dat de werking van den Duivel, op het gemoet van den menſch, om hem tot ſonde te bewegen, daar uit bleek.

Over de plaats 1 Joh. 3: 8. ſegt ſijn E. dat hy wel bekend pag. 17. *dat Johannes op den Duivel, die hy daar in 't ooge heeſt, wat verder ſchynt*

voor

voor uit te sien, om dat ook Cain uit den boosen, dat is uit den Duivel was. Maar hy meend dat also den Apostel Johannes, besonderlik daar op uit is, *om de broederlike liefde onder sijn lievelinge te doen plaats grypen; by dese Cain, om dat hy sijn broeder hate en vermoorde, tot een hoofdelik voorbeelt voorstelt.* En hy segt misschien dat den Apostel dan op geen verdere Duivel, *als op Cain en op sijn boosheit siet;* en sijn E. dunkt *het hindert niet, dat ook Cain zelve uit den boosen was, of daar uit volgen soude dat deselve boose dan ook buiten en voor Cain was; overmits al het quade dat in de wereld is, ook uit de wereld is,* 1 Joh. 2: 16. enz. Voor eerst so seg ik, dat den Apostel in dit 8. vs, daar over dat het geschil is, nog niet van Cain gesproken heeft. Voor 't tweede, dat hy in dit vers niet spreekt alleen van de sonden van sijn broeder niet lief te hebben; maar van alle sonden, segt hy, die de sonden doet is uit den Duivel. Alle sonden dan, waar *toe de Sone Gods geopenbaart is om die weg te nemen,* en die hy *Duivels werken noemt, om die te verbreken,* moeten hier verstaan werden, en niet alleen de Broedermoord van Cain: want Christus is niet alleen geopenbaart, om van de sijne het gebrek van liefde tot haar broeders, waar in sy Cain navolgen: maar om alle sonden, sijnde alle werken des Duivels weg te nemen. En, myn dunkt dat het klaar is, so Cain uit den bose, dat is uit den Duivel is; dat hy dan in dat opsigt niet uit sijn selven is, en die Schriftuurplaats 1 Joh. 2: 16. die sijn E. bybrengt, belet dat in het alderminste niet. 't Is bekend, dat het woord werelt seer veel betekenisse heeft in de H. Schrift. So men hier dan door het woord werelt wil nemen, al het quade dat in al de redelike schepselen is, die in de werelt zyn: so is het wel te verstaan, dat al het quade dat in al de redelike schepselen is, ook uit al de redelike schepselen is: maar heel anders is 't gelegen met Cain, also die maar een deel, en niet het geheel van de werelt is; so kan hy na een ander deel, wiens quaad hy nagevolgt heeft, en die de eerste stigter van quaad is, genaamt werden. Maar sijn E. siet ten laatsten selfs wel, dat het te algemeen geseid is, die de sonden doet is uit den Duivel, om van Cain alleen te verstaan, en daarom hy kiest een andere uitlegging, en meend dat hier, die de sonden doet is uit den Duivel, in tegenstellinge gesegt word, van de gene die de rechtvaardigheid doen, die gesegt worden uit God geboren te zyn. Ik heb daar niet tegen, maar wel tegen 't besluit dat hy daar uit maakt, *dat God en de Werelt, dat is de bose menschen in deselve, op die wyse als twee uiterste tegen over malkanderen staan,* en dat'er na sijn sin geen ander, die Gods tegengestelde is, soude

kon-

konnen wesen, of de een soude d'ander moeten vernietigen. Ik kan de reden hier van niet sien; want laat ik toegeven om geschil te myden, dat in de plaatse die sijn E. hier toe aantrekt, het woord werelt voor de bose menschen in de werelt moet genomen werden, so is het evenwel niet noodsakelik, dat hier ℣s 8. niet anders als een boos mensch moet verstaan werden, en dat dese Lasteraar ook niet Gods tegengestelde soude konnen wesen, so wel als de bose mensche in de werelt. Want neem eens, dat tweederlei Onderdanen, die elk een besonder volk zynde, en staande onder een Koning, haar Vorst beide ongehoorsaam waren; soude men van het eene volk niet konnen seggen, dat volk staat tegen sijn Vorst op, of het andere sou'er daarom niet wesen, of moeten vernietigt werden. So is het hier ook gelegen: God en werelt, dat is de bose mensche in de werelt, worden van den Apostel 1 Joh. 4: 4, 5, 6. tegen malkander gesteld; gelyk so hier ℣s 8. die de sonden doet, geseid word, uit den Duivel te zyn: in tegenstelling van de gene die de sonden niet en doet ℣s 9. die gesegt werden uit God geboren te zyn, so dat daar God en de werelt, hier God en den Duivel, als malkanderen tegengesteld, ons voorkomen. Over de plaats 2 Cor. 11: 3. segt sijn E. pag. 15. dat het klaar is, dat Paulus op de verleiding van de eerste mensche oogt; doch hy melt, segt hy van den Duivel niet. Ik beken dat hy van den Duivel niet uitdrukkelik melt: maar also hy van een Slange spreekt die Eva bedrogen heeft, en ik in het voorgaande getoond heb dat die Slange een Lasteraar is, so vermelt hy mede van den Duivel.

Ik had pag. 24. gesegt, dat ik eerst soude ondersoeken de redenen, die, die Heeren tegen myn gevoelen inbrengen: eerst, die de Oorspronk, Voort en Ondergank des Satans; en dan die de Brief onlangs aan een Predikant geschreven heeft: en dat ik dan sien soude of de Slange als een sinnebeelt van een redelik schepsel moet genomen werden, of dat een redelyk schepsel een Slange misbruikt, en daar door gesproken heeft, of dat ook op een andere wys de Slange hier in te pas komt. Het eerste afgehandelt hebbende, so sal ik aan het andere beginnen: en also ik niet anders kan sien uit het geen alrede van myn geschreven is, of de kragt van de waarheid die ik sie, sal myn daar heen leiden, dat de Slange als een sinnebeelt van een redelik schepsel hier sal moeten genomen werden: so sal ik eerst ondersoeken of het op geen andere wys kan wesen, en dat niet bevindende, so sal overblyven, dat ik ondersoek of het so genomen zynde, met Gods Woord over een komt: en eindelik sal ik een swarig-

heid tragten te verligten, met aan te wysen dat het so genomen zynde, dat de Slange Eva bedrogen heeft, het mogelik is, dat het heeft konnen geschieden.

Voor eerst so komt myn in bedenken het gevoelen van Josephus, of de Slang niet van te voren een redelik en sprekent dier geweest is, maar door dien dat sy haar tonge misbruikt, en de eerste mensche verleid heeft, of haar over dese ondaad tot straffe, de spraak niet benomen is. Ik sie dat de schrandere Heer Burnet, verscheidene redene geeft, die sijn E. in de Brief pag. 9. aantrekt, waar uit het klaar blykt niet waar te zyn, 't geen Josephus gevoelt. Maar wat bewys sullen ons de Joden geven, dat de Slang gesproken heeft; de Text van Moses Gen. 3. *De Slange nu was listiger*, &c. *Ende sy seide tot de Vrouw*: so dat door gaat, so seg ik dat de bomen ook eerst hebben konnen spreeken: maar dat sy om haar sotte verkiesing van de Doornenbosch tot Koning over haar, tot straf de spraak haar mede benomen is; want daar lees ik ook, *doe seide de bomen*, &c. De Joden sullen veel ligt hier so veel swarigheid niet in vinden, of sy nemen dit al mede aan; sy mogen het doen, maar voor myn, ik geloof het een nog 't ander niet.

Maar andere, om eenige swarigheden, die sy meenen dat in het gevoelen steekt, van de gene die een redelik wesen in de verleiding van de eerste mensche stellen, meenen die vermeende swarigheden, op dese wys te ontgaan. Sy sijn van gedagten dat'er in 't Paradys een lichamelike Slang geweest is, die aan de boom der kennisse des goets en des quaats, is wesen asen, en so nu en dan van de vrucht gaan eten; en dat Eva dit gesien hebbende, haar gedagten daar over heeft laten gaan, en siende dit beest daar sonder hinder af eten; ja veel ligt vet en glat daar door wordende: sy het gebod van God heeft beginnen in twyffel te trekken op dese of diergelyke wys, datse heeft beginnen te denken, God heeft geseid, dat ten dagen als men van die boom eet, so salmen de dood sterven. Dit beest eet van dien boom en het sterft niet: sou dat Gods meening wel wesen? of sou'er veel ligt niet iet anders onder dit gebod verborgen zyn? en op so een wys heeft de mensch na haar mening vele vonden gesocht. Pred. 7: 29. En dat Eva segt, die Slange heeft myn bedrogen. Dat leggense uit op dese wys: dat een mensch siet een groote hond of een ander dier op het ys lopen, en hy gaat mede op het selve ys, en komt daar in te vallen, die sal seggen, die hond of dat dier heeft myn bedrogen, ik meende om dat hy'er op liep het sterk genoeg was. Maar

als dit ſo is, waar toe voert ons dan Moſes? de liſtigheid van de Slange in het begin van deſe geſchiedenis ten eerſte te gemoet? *De Slange nu was liſtiger dan al het gedierte des velts*: want hier was de liſtigheid van de Slang in het alderminſte niet toe van noden; alſo Eva door ieder dier die dit gedaan had, haar op ſo een wys kon laten verleiden: ſo dat dan hier de liſtigheid van de Slang, daar Moſes af ſpreekt, niet te pas komt. Voor het (2.) ſo is'er geen voorbeelt in de H. Schrift, voor ſo veel myn bekend is, daar het redenwiſſelen aan ſchepſelen word toegeſchreven, of daar worden redelike ſchepſelen door verſtaan, gelyk ik voorheen al getoond heb. Voor het (3.) Dat iemand een hond of ander dier, op ys ſiende lopen, en dat na doet, daar in valt, dan de hond of dat dier beſchuldigt: myn dunkt dat hy'er gantſch geen reden toe heeft; want, vermits een hond of ander dier van een heel andere geſteltenis van lichaam is als een menſch, ſo is het dwaasheid van een menſch, te willen na doen dat een dier doet. En al ſo weinig reden had Eva, om deſe Slang op ſo een wys te beſchuldigen; want de Slang was het dreigement van God niet gedaan, *ten dage als gy daar van eet, ſult gy de dood ſterven*, maar de menſch: en dat het dier veel ligt vet en glat is geworden, wie ſal ons dat ſeggen? het moet een geweldige goede groey gehad hebben, of die menſchen moeten netter weten, hoe lang de tyd geweeſt is, dat de eerſte menſche in de ſtaat der opregtigheid geweeſt hebben, als men daar in 't gemeen of weet. Ten (4.) So hier een lichamelike Slang geweeſt is, ſo is deſelve ook alleen gevloekt, en heeft lichamelik ſtof moeten eeten. Maar wat had dit dier misdaan, dat het die ſtraf moeſt dragen? Men ſal myn veel ligt antwoorden, dat na de Wet van Moſes een ſtotende os, die een menſch gedood had, moeſt geſteenigt werden: hoe veel te meer, wanneer een beeſt oorſaak is van het verderf van het gantſche menſchdom. 't Is waar, dat die ſtraf op ſodanigen beeſt geſtelt was: maar ſo een beeſt was volſtrekt de oorſaak van de dood van de menſch, maar in deſe aanmerking, waar in de Slang hier geſtelt word, en is de Slang niet meer de oorſaak van des menſchen val, als de ſchoonheid van de vrucht was, die men niet ſiet dat gevloekt is. Maar ſo dit dier al ſtof heeft moeten eten, en dat deſe ſtraf lichamelik is: wat heeft het nageſlacht van Slange gedaan? dat Jeſaia nog ſo lang daar na ſeid, ſtof ſal de ſpyſe der Slange zyn. Jeſ. 65: 25. En om een eind hier aan te maken: waar ſal men t'huis brengen, op de lichamelike Slang, al het geen in 't 15. ℣s geſeid werd? Hoe ſal het voegen, dat deſe Slang

 ge-

genaamt werd de Lasteraar, Openb. 12:9. een doening dien ik getoond heb, dat niemand als een redelik schepsel past. Hoe sal het hem voegen, dat hy een Leugenaar, ja vader Leugenaar is? Ik sou verdwalen in al het vragen, so ik nog verder ging: ik sal wagten tot dat iemand op so een wys de Slang te voorschyn brengt, gelyk ik weet dat hy om een redelik wesen daar uit te dringen, so te voorschyn gebragt is, en myn belang dan seggen.

Nu komt in bedenken, of niet een redelik schepsel een Slange misbruikt, en daar door gesproken heeft. Die geen die dit so geloven, die meenen dat dit so klaar in Gods Woord te sien is, dat men sond doed, datmen daar aan twyffelt: maar staat 't so klaar hier Gen. 3. te lesen, als die vrienden haar inbeelden? Daar word wel gesegt, de Slange seide tot de Vrouwe: maar werd'er ook geseid, een Lasteraar sprak door de Slange tot de Vrouwe? niet een eenig woord is in dese geheele geschiedenis die ons dat seid, nog in de gantsche H. Schrift te vinden die ons dat leert. Dit sal gewisselik weder geduit werden, dat myn verkeert verstand myn dat so wys maakt, om dat myn hier of daar een swarigheid ontmoet, die ik niet wel doorsien kan. Als men daar nog so van oordeelt, dan ben ik nog gelukkig: en och! datmen daar nog maar by bleef, en geen harder taal gebruikte: maar men sal seggen, je heb in dese Brief self besig geweest, om die geen die de Heer Bekker genegen zyn, en andere af te trekken, van dat geen, daar gy selfs in oordeeld datse dwalen: en waar komt het haar anders van daan, als datse Gods Woord ten vollen niet geloven? en niet aanneemen, als dat sy met haar Philosophisch verstand begrypen konnen. Maar sagt vrienden, niet te haastig. Ik was onlangs met een Heer die een vriend is van den Heer Bekker, en die veel meer van sijn vrienden die sijn gevoelen toegedaan zyn, ken, dan ik, in een samenspraak over dit seggen: en ik vroeg aan die Heer, of'er dan so veel onder de vrienden waren? die de Philosophie verstonden, om dat daar altyd so veel van geseid werd, en seer weinige aan myn bekend zyn? Die Heer antwoorde myn, datter van tien geen een was, en al seide hy nog minder dat hy niet geloofde dat hy miste: ik weet niet waar het dan van daan komt, dat daar altyd so veel van te seggen valt; en verder, dat die vrienden Gods Woord niet souden geloven. Waarlik ik belyd rond uit, dat ik geen een vriend van de Heer Do. Bekker, die sijn gevoelen toegedaan is ken, daar ik aan twyffelen sou, dat so hem een waarheid uit Gods Woord bewesen wierd; hy deselve niet soude aannemen

men, om dat hy met ſijn natuurlik begrip niet begrypen kon, hoe dat het ſo ſou konnen weſen. Ten komt daar niet op aan Broeders, op het geloven of niet geloven van Gods Woord; het komt daar op aan, of dat geen dat die Heeren hebben willen, dat ons Gods Woord ſeid, of dat Gods Woord, of dat ſy dat ſeggen, al kan men niet begrypen hoe de ſaak ſo is, als men deſe vrienden maar doet begrypen, dat de ſaak in Gods Woord ſo geopenbaart is, ik denk niet dat'er dan veel geſchil ſal blyven. Men ſal ſeggen, men verantwoord dit ſo, om dat men aan het ſelfde quaad vaſt is: maar daar op ſo ſeg ik met den Apoſtel, *'t is myn 't minſte van menſchen geoordeelt te werden.* Ik weet wat ik geloof, en waarom dat ik het ſo geloof: en ik maak weinig ſwarigheid daar over, wat andere daar van ſeggen. Maar als ik myn gedagten ſchriftelik ſal ſeggen, gelyk ik onlangs mondelik geſeid heb, waar het van daan komt dat de vrienden ſo afwyken: ſo komt het myns oordeels hier van daan, 't geen ik met deſe gelykenis ſeggen ſal. Vergelyk eens de waarheid van de Gereformeerde Godsdienſt, by een gebouw, dat vaſte pilaren en vaſte gronden heeft, daar het gebouw op ſteund, en dat boven dien ſijn ſamenvoegſelen heeft, om het werk ſo veel te beter te verbinden, gelyk men weet dat nu hier in dit leven niets volmaakt is, dat 't daarom het werk van de Bouwmeeſters en Opſienders is, om haar vlyt aan te wenden, om het gebouw wel te verſorgen, en meer en meer tot de volmaaktheid te brengen. Stel nu eens, dat een van de Bouwmeeſters bemerkt, dat'er een bindſel ſijn genoegſame vaſtigheid niet heeft, en om dat hy vreeſt dat daar door iets van meerder belangh mogt los werden, het aanwyſt. Dit aangeweſen zynde, ſo werd het van veele die mede deel aan het gebouw hebben beſien, waar van de eene dus oordeeld en d'andere ſo: maar de Bouwmeeſters oordelen dat het mis van die eene geoordeeld is, en eenige die keuren hem af, om langer aan het werk te bouwen. Dit voldoet echter aan veele die mede deel aan het gebouw hebben niet: ſy beſien het werk en ſy onderſoeken het, ſy vinden dat 't iets los is; ſy onderſoeken de redenen die eenige van de Bouwmeeſters geven; ſy bevinden dat ſy niet bequaam zyn om te tonen dat het bindſel vaſt is: ja ſy geven ſelfs redenen daar van. Maar de andere Bouwmeeſters, meenen in haar onderrechten daar mede te volſtaan, met te ſeggen datſe niet by de gronde van de Bouwkunſt blyven, en geen kennis van het bouwen hebben. So ſy nu evenwel klaar na haar gedachten bevinden, dat dit werk los is; het doet haar twyffelen of'er geen meer ſaken los

mogen wesen, die men so op het alderklaarste in den eersten opslag niet sien kan dat vast zyn. Hier van daan meen ik dat 't komt, dat die broeders sulke saken willen bewesen hebben, die na myn oordeel in de H. Schrift vast staan, en niet daar van daan, dat sy haar verstand boven Gods Woord willen doen gelden. Want het gaat gemeenlik so, dat so ons iemand een saak met veel vastigheid wil doen geloven, en wy klaar begrypen dat hy mis heeft, dat men aan ware saken die hy naderhand voorsteld, en die so in de eerste opslag in sijn klaarheid niet voorkomen, twyffelt.

Maar ik ben so doende iets van het spoor van myn reden afgeraakt, die was om te ondersoeken of ook een redelik schepsel door de Slange gesproken heeft; en waar van ik geseid had dat geen een woord in de geheele geschiedenis, nog in de gantsche H. Schrift te vinden is, die ons dat leert. Maar men sal seggen, is'er geen een woord te vinden? ik sie wel anders; ik houdme eenvoudig aan Gods Woord, die seid myn klaarlik dat de Slange sprak: *De Slange seide tot de Vrouwe*, &c. Maar als men dat so doen wil, geloof dan ook dat de bomen spreken; want Gods Woord seid ook klaarlik: *Doe seide alle de bomen tot de Doornenbosch*, &c. *en de Doornenbosch seide tot de bomen*, &c. en gelyk ons Gen. 3. maar tweemaal verhaald werd dat de Slang gesproken heeft, so werd ons Jud. 9. wel achtmaal verhaalt dat de bomen in 't gemeen, en Olyfboom, Vygeboom, Wynstok en Doornenbosch gesproken hebben. Ik voerde dit eens aan een Heer te gemoet, die almede daar hart op aandringt dat hy by Gods Woord blyft: maar sijn E. scheen iets moejelik daar over te werden, en antwoordeme, dat weet men wel dat de bomen niet spreken: maar so hy eens had believen te verklaren, waar uit dat hy wist dat de bomen niet spreken, ik geloof veel ligt, dat hy myn een middel aan de hand soude gegeven hebben, waar door ik weten sou dat de Slange ook niet spreken. En waarlik, so de Protestante altyd so hard daar op gedrongen hadden, dat men by de letter van Gods Woord moet blyven, de leer van de Transubstantiatie, was nog heden ten dagen in sijn volle kragt: want wat is de reden dat wy de woorden, *dit is myn lichaam*, niet letterlik opnemen. Voor (1.) Dat de Roomsche selfs by de letterlike sin niet konnen blyven. (2.) Dat'er een oneigen sin is, die klaar is en gemakkelik vloeit, en die ons op veel plaatsen in Gods Woord ontmoet. En ten (3.) Dat so men dese weg niet in slaat, dat men sig in menigten van swarigheden wikkelt, daar in eeuwigheid voor haar geen uitkomen is. So men dit nu overbrengt,

men

men ſal voor eerſt bevinden dat die broeders die andere willen als verbinden by de letterlike ſin te blyven, het ſelve niet doen, gelyk ik in den aanvang over deſe ſtof getoond heb, dat'er niet geſeid werd een quade Geeſt ſprak door de Slange tot de Vrouwe, maar de Slange ſeide tot de Vrouwe: en ſeker die Heeren, om met ons te handelen, ſullen ons met de letter van Gods Woord alleen, om dat te bewyſen, niet by komen; maar ſy ſoeken het met redenen te doen. So haar dat nu vry ſtaat, en dat ſy by de letterlike ſin niet blyven: waarom ſtaat 't die broederen die van een andere gedagten zyn, ook niet vry? En wat 't (2.) belangt: Indien men deſe geſchiedenis Gen. 3. ſinnebeeldelik wil nemen, gelyk als men ſelfs doet, met het geen men vind Jud. 9. men ſal bevinden dat 't gemakkelik vloeid, en die geruſtheid nog hebben, dat men Gods Woord op de eene plaats behandelt als men op de andere plaats doet: want alſo Gods Geeſt 't een en 't ander beſchreven heeft, ſo moet men oordeelen dat men niet qualik doet, dat men d'eene plaats die wat duiſter is, verklaart met een ander, daar men klaarder de ſin van ſiet. En voor het (3.) Als men deſe weg niet inſlaat, maar dat men meend te konnen bewyſen dat een quade Geeſt door de Slange geſproken heeft. Wat begeeft men ſig in ſwarigheden, daar, hoe dat men tot nog toe gearbeid heeft, geen doorkomen aan is; en daar al die onderſcheidinge, waar door men Gods wonderen van die geen die men wil dat de Duivel doet, tragt te onderſcheiden, niet bequaam toe zyn, en van dat gevolg konnen zyn, om de vaſte gronden van de Godsdienſt, die men ſelfs glooft los te maken. Ik ſal niet tonen wat hier al aan vaſt is; alſo het andere die bequamer zyn als ik ben, het overvloedig gedaan hebben. Men heeft maar te ſien de redenen die ſijn E. in de Brief (daar ik myn aanmerking in deſe Brief op gehad heb) over deſe ſaak geeft: en de redenen van de Heer Burnet, die ſijn E. aantrekt, en daar byvoegen, 't geen de Heer Do. Bekker 2. boek 20. hoofſt. van de Betoverde Werelt, daar van ſeid: en ik meen dat men ſwarigheden genoeg ſal zien, hoewel men deſelve nog ſoude konnen vergroten. Maar alſo die overvloedig genoeg in andere ſchriften voorkomen, ſo wil ik'er deſe Brief niet mede verlangen: alleenlik ſal ik het ſelve doen met aan te trekken, de woorden van een van de Voeſterlinge van de Kerk, tegen de Heer Profeſſor vander Waejen, krachteloose redeneringen §. 13. pag. 10. om dat deſelve eigentlik tot dit oogmerk behoren. *Wat ons aller moeder aan belangt, zoo heeft immers den Duivel, zoo men wil, nog door de Slang tot haar ge-*

ſproken, in een verſtaanbaare taal, en met uitdrukkelike ſtem. Soo is dan dien Geeſt, nog zynde in ſijn beſte ſtand om te verſoeken, niet zonder werktuig verſcheenen. Eva kon nog van haar ſien, en duidelik verneemen wat tot haar gezeid wierd. Maar nu heeft hy, om den menſche te verſtrikken, tong nog taal van doen: zy hebben 't nu al weg, zonder hem te hooren of te zien, of zonder iets gewaar te worden, waar by het zeeker blykt dat hy hen dus verzoekt. Maar hoe komt het dat den Duivel 't doenmaals niet en deed, gelyk hy het heden doet, of het heeden niet en doet gelyk hy 't doenmaals deed? dat den Profeſſor van zoo grooten vreemdigheid eens reeden geeve. Onderwyl kund gy merken, Leezer, hoe verkeerd en tegenſtrydig alle deeze dingen uitkomen. En ondertuſſchen dat de Leſer ſijn gedagten hier over laat gaan, om al deſe tegenſtrydigheden te bemerken, ſo wil ik overſtappen, om te onderſoeken, of ook de Slange als een ſinnebeelt van een redelik ſchepſel genomen zynde, met Gods Woord overeenkomt; alſo het 't eenige is dat nu nog overblyft, alſo het op de andere wyſe niet heeft willen lukken.

De Slange nu was liſtiger dan al het gedierte des velts, welke de Heere God gemaakt hadde. Sal nu de Slange een bequaam ſinnebeelt zyn, van een liſtig redelik ſchepſel; ſo dient de Slange onder de dieren des velts liſtig te weſen: dat de Slang nu bequaam is, om een redelik liſtig ſchepſel uit te beelden, en alſo wel paſt om een ſinnebeelt hier van te zyn; dat heeft men in het voorgaande uit de plaats Gen. 49: 17. konnen afnemen, daar de liſtigheid van de ſtam der Daniten, ons onder het ſinnebeelt van een Slang, die op ſijn voordeel leid en loert, is voorgekomen. En onſen Heiland ſpreekt van de liſtigheid van de Slange, wanneer hy tot ſijn Diſcipelen ſegt: *Syt dan voorſichtig gelyk de Slangen, en de oprecht gelyk de Duiven.* Matt. 10: 15. Maar ſo de Slang ons hier als een ſinnebeelt van een liſtig redelik ſchepſel van Moſes werd voorgeſtelt, ſo dient al 't gedierte des velts, waar van de Slang onderſcheiden werd, dan mede voor ſinnebeelden van redelike ſchepſelen genomen te werden; alſo de Slang met het gedierte des velts hier van de Vrouwe onderſcheiden werd. De reden vereiſcht dit: maar als dit toegeſtaan is, ſo doet ſig hier een ſwarigheid op, dat nergens de Engelen, die de eenigſte redelike ſchepſelen, buiten de menſchen zyn, ons onder het ſinnebeelt van het gedierte des velts, in Gods Woord voorkomen. Maar ik meen als ik toon, dat, als ons in de H. Schrift, redelike ſchepſelen, door het ſinnebeelt van het gedierte des velts werden uitgebeelt, dat dan deſe ſwarigheid ſo groot niet is; alſo ik pag. 31. aangeweſen heb, dat

dat de H. Schrift niet so seer om de Engelen, als om de menschen beschreven is. Dat nu de menschen, die redelike schepselen zyn, ons onder dese spreekwys voorkomen, dat siet men Psalm 68:31. *Schelt het Wiltgedierte des riets, de vergaderinge der Stieren, met de Kalveren der volken; ende dien die sich onderwerpt met stukken Silvers: hy heeft de volken verstrooid, die lust hebben in Oorlogen.* En Jes. 56:9, 10. *Al gy gedierte des velts, komt om te eeten, ja al gy gedierte in het wout. Hare wachters sijn alle blint,* enz. en also Jes. 11:7. Verscheidene dieren, als sinnebeelden van menschen voorkomen: ik sou het niet ongevoeglik houden, wanneer deselve Propheet seid, Jes. 43:20. *Het gedierte des velts sal my eeren, de Draken en de jonge Struissen: want ik sal in de Woestyne wateren geven, en de Rivieren in de wildernisse, om myn volk, mynen uitverkoornen drinken te geven.* Dat het gedierte des velts, de Draken, en de jonge Struissen, als sinnebeelden van menschen, ons hier voorkomen, hoewel ik daar niet op staan wil, en de twee andere plaatsen genoeg zyn om ons dat te leeren, dat menschen zyn de redelike schepselen, door het sinnebeelt van het gedierte des velts, ons werden vertoond: en indien menschen, waarom de Engelen ook niet? also het van de Slange hier klaar blykt, gelyk ik in het voorgaande getoond heb. Dat dien Lasteraar, nu als een Slang in listigheid met moeder Eva gehandelt heeft, is uit de redenen die hy gebruikt heeft openbaar. Ik sal nu sijn straf gaan besien, die ons verhaald werd ℣s 14, 15. Doe seide de Heere God tot die Slange: *Dewyle gy dit gedaan hebt, so zyt gy vervloekt boven al het vee, ende boven al 't gedierte des velts. Op uwen buik sult gy gaan, ende stof sult gy eeten alle de dagen uwes levens: ende ik sal,* enz. Voor (1.) Vervloekt te sijn boven al het vee, en al het gedierte des velts; dat is na myn gedagten, boven, en meer dan eenig redelik schepsel, die God gemaakt heeft. So dat men van dese Lasteraar in volle kragt seggen mag, 't geen Jeremia van die vloek eens seide, die Zedekia en Echab, zynde twee valsche Propheten, soude overkomen. *En van hen sal een vloek genomen worden, by alle de gevankelik weggevoerde van Juda, dat men segge: de Heere stelle u als Zedekia en Echab.* Jes. 29:22. en 't geen van die vergeters van Gods Heiligenberg geseid werd. *Gylieden sult uwen name mynen uitverkorenen, tot eene vervloekinge laten.* Jes. 65: 11, 15. En dese vloek die dese Slange aanhangt, is so algemeen in de gedagten van ieder een, dat alhoewel eenige nog gedagten van sijn groot vermogen hebben; echter sy evenwel met de andere, die dese gedagten niet en hebben,

daar in overeenkomen; dat het is het elendigste, en vervloekste schepsel dat'er is, en selden is'er iemand so spooreloos, die dit niet toe en staat. Voor het (2.) De straffe, *op uwen buik sult gy gaan*: dat beteekent (gelyk een van de Schryvers hier wel over segt, ware Oorspronk des Satans pag. 149.) *eenen seer langhsamen, tragen en moeyeliken gang, gelyk in de wormen, in vergelykinge der viervoetige dieren, werd gesien.* God de Heer wil hier mede uitdrukken, dat sijn vloek, daar mede hy de Slange gevloekt heeft, geen ydele vloek is (gelyk veele die wel geloven dat de Slange vervloekt is, maar door hare verklaringe die sy over andere plaatsen geven, schynen dat geen dat sy geloven, om verre te stoten) maar dat het gevoel daar van, de Slange sodanig drukken sal, dat sy niet meer in staat sal zyn, om sulke buitensporige sprongen meerder te doen; alsoo haar staat daar in hy haar stellen sal, so ongelukkig sal zyn, als die geen, die genoodsaakt is op sijn buik te kruipen, gelyk de Kerk Ps. 44: 26. haar elendige staat, waar in sy door hare vyanden gebragt was, in den gebede God door dese spreekwys voorstelt: *Want onse ziele is in't stof nedergebogen; onse buik kleeft aan de aarde*, en gelyk Jesaia van het elendig gaan der godlose seid: *En een ieder van hen sal daar door gaan, hart gedrukt, ende hongerigh, ende het sal geschieden wanneer hem hongert, ende hy seer toornig sal zyn; dan sal hy vloeken op sijnen Koning, ende op sijnen God, als hy opwaarts sal sien; als hy de aarde aanschouwen sal, siet daar sal benautheid en duisternisse zyn: hy sal verduistert zyn door anghst, ende voortgedreven door donkerheid.* Jes. 8: 21. 22. Doet hier de honger en de Koning af, en ik meen dat de rest van dit gaan der godlose, bequamelik tot het gaan van dese Slang sou konnen toegepast werden.

Voor (3.) *Stof sult gy eeten.* Die in een elendige staat geseten zyn, hebbenwe so datelik gesien dat sy van haar selve seggen, dat haar ziel in't stof nedergebogen is: so dat in het stof sitten, ons voorkomt als een sinnebeelt van een elendige en nederige staat: *Die den geringen uit het stof opricht, ende den nootdruftige uit den drek verhoogt.* Psal. 113: 7. en 22: 30. Maar hier word iets meer geseid: namelik, *stof te eeten*, Psal. 72: 9. word van de Christus geseid, dat *sijne vyanden het stof sullen lecken.* En aan de Kerk werd belooft, Jes. 49: 23. *Koningen sullen uwe voester Heeren zyn, hare Vorstinnen uwe soog Vrouwen; sy sullen haar voor u buigen met het aangesicht ter aarde, ende sy sullen den stof uwer voeten lecken.* En by den Propheet Mich. 7: 16. 17. *De Heidenen sullen het sien, ende beschaamt zyn van wegen alle hare macht;*

macht; sy sullen het stof lecken, als de Slange; als kruipende dieren der aarde, sullen sy haar beroeren uit hare slooten: sy sullen met vervaartheid komen tot den Heere onsen God; ende sullen voor u vreesen. Alle dese spreekwyse van stof te lecken, het stof van de voeten lecken, en stof te lecken als de Slange, schynen al te samen ontleent te zyn, van het gebruik dat de Oostersche volkeren hebben, die hare Vorsten, of die geen die haar overwinnaars zyn, met de alderdiepste ootmoedigheid komen te bejegenen: en als sy de gunst genieten van tot haar te spreeken, dat nedergebogen, met het aangesicht op de aarde komen te doen, gelyk dat nog heden ten dagen geschied. Stof dan te lecken als de Slange, dat is met vrees en ontsag aangedaan te zyn, door het bemerken aan de eene zy van het overwigt, 't vermogen en heerlikheid dat in een ander: en aan de andere zyde, de geringe en nedrige staat daar men selfs in is; het geen de Propheet uitdrukt, wanneer hy segt: *Sy sullen met vervaartheid komen tot den Heere onsen God, ende sullen voor u vreesen,* by den Propheet Jes. 65:25. daar van de heerlike staat van de Kerke des N. Testaments geprophețeert werd, werd gesegt: *Ende stof sal de spyse der Slange zyn,* en hier, *stof sult gy eeten.* Dit so in 't gemeen van de Slange geseid zynde, so schynt als of de lichamelike Slange, (die een sinnebeelt van dese Slang is) niet anders als stof tot haar natuurlik onderhoud soude nuttigen: en alsо dat de ervarentheid leert dat 't so niet en is, so doet sig hier een swarigheid op, hoe dit te verstaan is. 't Is seker, dat men geen beter uitlegger over een duistere reden van iemand kan hebben, als die geen die de reden selfs gesproken heeft; en so men op een andere plaats vind, dat hy van deselve saak spreekende, de reden daar verklaart; 't is buiten kyf, dat dit op die plaats die duister is, mede so moet verstaan werden. Laat ons dan eerst sien hoe dese woorden by den Propheet Jesaia hier voorkomen: *De Wolf ende het Lam sullen t'samen weiden, ende Leeuw sal stroo eeten als een Rund, en stof sal de spyse der Slange zyn: sy en sullen geen quaat doen noch verderven op mynen gantschen Heiligen bergh, seid de Heere.* Laat ons nu daar eens by vergelyken, het geen de selfde Propheet, van de selfde staat van de Kerk, en eenigsints met de selfde woorden seid, Jes. 11:6,9. en ik meen dat men dan haast sal sien wat door 't stof te eeten van de Slange sal te verstaan zyn. So segt de selfde Propheet: *De Wolf sal met het Lam verkeeren, en de Leeuw sal stroo eeten, gelyk de Osse; en een soog kind sal sich vermaken over het hol van een Adder; en een gespeent kind sal*

ſijne hand uitſteken in den kuil des Baſilisken. Men ſal nergens leet doen, noch verderven op den gantſchen berg mijner heiligheid. In het 65. cap. werd geſeid, dat de Wolf en het Lam ſamen weiden, hier ſamen verkeren, daar de Leeuw ſtroo eeten als een Rund (of jonge Oſſe) hier als een Oſſe; daar ſtof ſal de ſpyſe der Slange zyn, dat werd hier verklaard: een ſoog kind ſal ſich vermaken over het hol van een Adder, en een &c. Daar Slange, hier Adder en Baſilisken, en het beſluit van 't een en 't ander, 't geen ook de verklaringe van deſe ſinnebeeldiſche ſpreekwyſen is, die is by na een ſelvig, daar geen quaad doen noch verderven; hier geen leet doen noch verderven op den gantſchen berg myner Heiligheid. Nu is van ſelfs klaar, wat door deſe ſpreekwys, ſtof ſal de ſpyſe der Slange zyn, is te verſtaan: namelik als de ſulke, die door het ſinnebeelt van Slangen ons werden voorgeſtelt, in die ſtaat werden gebragt, dat de vrees haar ſodanig bevangt, dat ſy de minſte couragie niet hebben om iets quaads uit te rigten; ſo dat een ſoog kind ſich mag vermaken over het hol van een Adder, en een geſpeent kind ſijn hand uitſteken in de kuil des Baſiliskens; en ſy in die ſtaat geſtelt werden, datſe geen leet konnen doen, noch verderven op den gantſchen berg van Gods Heiligheid; als dan is 't dat ſtof de ſpyſe der Slange is. Iemand kan in een nedrige en elendige ſtaat geſteld zyn, en als op ſijn buik gaan, en evenwel nog hart en kloekmoedigheid hebben, om groot quaad uit te regten. Maar wanneer hier God ſeid tot de Slange, ſtof ſult gy eeten: 't Is of God de Heer ſeide, ik ſal u door myn vloek en gevolgde ſtraf in ſulken ſtaat ſtellen, dat gy met ſulken ſchrik ſult aangedaan zyn, dat gy ſelfs, al had gy de gelegentheid (gelyk een Adder heeft, als een ſoog kind ſich over ſijn hol vermaakt) gy geen hart of moet ſoud hebben, om iemand te beledigen, en dit ſal voor geen korten tyd zyn. Maar ten (4.) *Alle de dagen uwes levens:* dat is, ſo lang als gy daar ſijn ſult; en alſo daar niets in de geheele natuur is, dat een geeſtelik weſen kan doen vernietigen, ſo is dit ſo veel te ſeggen als tot in alle eeuwigheid.

Nu nog kortelik het 15. ℣s: *Ende ik ſal vyandſchap ſetten tuſſchen u, en tuſſchen deſe Vrouwe, en tuſſchen uwen zade, ende tuſſchen haren zade.* Door dien dat de Vrouwe, na de verleidinge van deſe Slange gehoort had, ſo was ſy daar door als in vriendſchap met de Slange geraakt. En vermits deſe Slang de eerſte ſtigter en vader van het quaad was, en ſy hem daar in opgevolgt; en dat God haar regtvaar-

vaardiglyk hier om van ſijn beeld was berovende, ſo kon ſy niet meer een dochter van God, maar een dochter van deſe Laſteraar genaamt werden; en tot haar geſeid werden gelyk Chriſtus tegen de Joden ſegt: *Gyt zyt uit den Vader den Duivel*, en gelyk den Apoſtel Johannes ſegt: *Die de ſonde doet is uit den Duivel.* Deſe vriendſchap wilde God verbreken, en haar wederom in ſijne vriendſchap weder brengen; en alſo de menſch door ſijn ſonden, en de ſtraf der ſelver, hier toe onbequaam geworden was, om een vyand van de Slange en van ſijn werken te zyn, ſo ſegt God dat hy het doen ſal. Ik ſal vyandſchap ſetten; ik, die de magtige God ben, alſo het werk van de wedergeboorte, en het geloove in het beloofde zaad, niet anders als door Gods kragt kan te wege gebragt werden, gelyk den Apoſtel Eph. 1: 17, 20. toond; daar hy als om woorden ſchynt verlegen te zyn, om de grootheid van Gods macht in dit werk uit te drukken. Deſe vyandſchap ſoude nu God te wege brengen, tuſſchen de Slange en de Vrouwe; en dat niet alleen, maar ook tuſſchen het zaad van de Slange, en tuſſchen het zaad van de Vrouwe. Door het zaad van de Slange werden verſtaan alle godloſen die deſe Laſteraar tot een vader hebben, gelyk als van ons Joh. 8. geſien is: en gelyk den Apoſtel Elymas den Toveraar, om ſijn boosheid noemt: *ô gy kind des Duivels*, Act. 13: 10. en deſe genaamt werden, Slangen en Adderen gebroedſels. Matth. 3:7. en 23: 33. Of nu door het Slange zaad des Duivels Engelen, daar Chriſtus Matth. 25: 41. af ſpreekt, mede moeten verſtaan werden, en kan ik ſo klaar niet ſien; alſo deſelve ons nergens als het zaad van de Slange werden voorgeſtelt, en daar ter plaats van de goddeloſe onderſcheiden werden: echter en wil ik daar over met niemand twiſten, alſoo het veel ligt met reden is goet te maken. Door het zaad van Vrouwe is te verſtaan de Heere Chriſtus, als het hooft van ſijn gelovige, en de gelovige als ſijn leden; hy als de vader, en ſy als het zaad die van hem voortgekomen zyn. Siet Jeſ. 8:13. Hebr. 2: 13. Jeſ. 53: 10. En gelyk als we in het voorgaande geſien hebben dat het God is, die vyandſchap ſoude ſtellen, ſoo moet men hier wederom ſeggen, dat 't God is die dit beloofde zaad ſoude geven: dat is niet na de gemeene loop der natuur, want ſo ſoude het niet alleen het zaad van de Vrouwe: maar ook het zaad van de man konnen genaamt werden. Maar ſo als Jeſaia ſegt, 7: 14. *Siet eene Maagt ſal ſwanger worden, ende ſy ſal eenen Sone baren, en ſijnen uame Immanuël heeten.* Van dit zaad nu werd geſegt tegen

de Slange, *dat selve sal u den kop vermorselen, ende gy sult het de versenen vermorselen.* Het zaad van de Vrouwe, komt ons hier in dese spreekwys voor, als een moedig helt, die een Slange die veel quaad gedaan heeft ziende, in volle kragt toe treed, en des selve hooft onder sijn voeten vertrapt: aan de andere kant so sietmen, dat de Slange hier voor komt, als een vergiftige Slange, die op sijn hooft getreden zynde, de treder sijn hiel door sijn venyn komt quetsen. Men soude seer veel over dit 15 vs, alsohet een seer zinryke stof is, konnen seggen: maar also dit genoeg van andere gedaan is, en dit tot myn eigentlike oogmerk niet behoord: alsoo hier myn werk maar is om te toonen, dat als het sinnebeelt van een lichamelike Slange hier gebruikt werd, om de geestelike Slange, den Duivel uit te beelden, het niet en stoot, maar wel met Gods Woord overeenkomt. Om dan maar in 't kort aan te wysen, so meen ik dat den Apostel dit vermorselen van het hooft van de Slange, en wederom het vermorselen van de versenen door de Slange, ons in sijn klaarheid steld; wanneer hy seid: *Overmits dan de kinderen des vleeschs ende bloets deelachtig zijn, so is hy* (te weten de Sone Gods) *ook desgelijks der selver deelachtig geworden, op dat hy door den dood te niete doen soude, den genen die het gewelt des doods hadde, dat is den Duivel.* Dat te niete doen van den Duivel, en is niet hem geheel en al te vernietigen, maar des Duivels werken te verbreken. 1 Joh. 3: 8. Wat nu des Duivels werken zyn, dat is klaar uit het selfde vers, namelik de sonden: en daarom so segt hy, dat Christus geopenbaart is, op dat hy onse sonden soude wegnemen vers 5. en 8. dat hy geopenbaart is om sijn werken te verbreken. De sonden dan, en straffe van deselve, met al de nasleep van dien, sijn werken van den Duivel, die door den Duivel in de werelt sijn gebragt, en om die te verbreken is de Sone Gods geopenbaart.

Als men nu eens besiet of de lichamelike Slange van Moses, hier ingevoert zynde, als een sinnebeelt van de geestelyke Slange, sijn overeenkomst met deselve heeft. Men siet dat het sinnebeelt, met het uitgebeelde wel over een komt, en nergens veel stoot of mank gaat: maar dat het sinnebeelt klaarlik vertoond, het geen dat in het uitgebeelde is. Dat een Slang onder de dieren een listig dier is, dat is in het voorgaande al getoond; en dat onse moeder Eva door listigheid bedrogen is, dat is mede al gesien. De geestelike Slange werd gedrygt op sijn buik te moeten gaan: men siet dat de lichamelike Slang onder de dieren op sijn buik gaat.

Stof ſult gy eeten, werd tot de geeſtelike Slang geſegt; hoewel de lichamelike Slang eigentlik geen ſtof eet, ſo is het echter een dier dat in het ſtof ligt en wriemelt, en ſijn ſpys meeſten tyd in ſtof omgewentelt is: en ſo lang als het met deſe ſpys haar behelpt, die beneden op de aarde is; ſo kan men in een ſekere ſin ſeggen, dat het ſtof eet. Gelyk ſo de Kerk, om dat ſy over Gods oordelen in ſak en aſſche haar houdende, waar door haar ſpys met aſſche beſtoven zynde, ſeid: *Ik eete aſſche als brood, ende vermenge mynen drank met tranen.* Pſ. 102: 10. Het tegendeel is, als het quaad doet, en menſchen of beeſten verſlind; want dan ſoekt het hoger ſpys als 't geen beneden op de aarden is: en men kan dan ſo niet ſeggen dat 't ſtof eet. God heeft vyandſchap geſet tuſſchen de geeſtelike Slange haar zaad, en de Vrouwe en haar zaad. Dat de lichamelike Slang een vyandig dier tegen de menſche is, dat is genoeg bekent, en hebben we Gen. 49: 17. al geſien; wanneer de geeſtelike Slang ſal vernietigt, en de ſonden en al wat daar aan vaſt is, 't geen ſy in de werelt gebragt heeft, ſal verbroken werden. Men ſiet dat het ſinnebeelt, daar onder het ons hier voor komt, van de lichamelike Slang is ontleent, en al weder met de natuurlike Slange over een komt: want een natuurlike Slang, als hem de kop vermorſelt werd, 't is een ſeker teken van ſijn gewiſſe dood, en geheele vernietiging. Uit dit alles ſiet men, dat Moſes de Slange tot een ſinnebeelt nemende, geen onbequaam, maar een ſeer bequaam ſinnebeelt genomen heeft, om de verleiding van moeder Eva, en de ſtraf die over den verleider gekomen is, uit te beelden. Maar waar uit blykt ſal men ſeggen, dat de natuurlike Slange vervloekt is, boven al het vee en al het gedierte des velts. Maar dat is myn poſt niet dat te toonen, dat is eenigſints voor de rekening van die geen die ſeggen dat 'er een lichamelike Slang geweeſt is: maar ik ſeg maar alleen, dat hier het ſinnebeelt van een natuurlike Slang ontleent is. En ſo daar maar een ſinnebeelt van ontleent is: waarom ſoude deſe dieren gevloekt werden? Op gelyke wys ſou men konnen eiſſchen, dat de eigentlike Doornenboſch, de Cederen van Libanon, door vier moeſt verteert hebben. Jud. 9: 15. of dat 't ſinnebeelt dat Jotham gebruikt, gebrekkelik is geweeſt. Men ſiet vs 56, 57. dat het genoeg is, dat die geen die door deſe verbrande Doornenboſch en bomen ſijn uitgebeelt, dit is overgekomen, en ſo is het hier ook genoeg.

Dit nu ſo van myn verklaart zynde, dat de Duivel Eva verleid en

bedro-

bedrogen heeft, gelyk ik getoond heb: en ik evenwel van gedagten blyvende, dat hy nu ter tyd op het gemoet van de mensch niet werken kan, om de mensch tot sonden te bewegen. Een saak van so grooten gewigt, dat de Heer Do. Bekker daar van seid, 2 boek 20 hoofdst. §. 1. dat hy al dat werk daarom gedaan heeft: te weten, het schryven van die boeken: so sien ik te gemoet, dat men myn met die veel maal tegengeworpene swarigheid, al weder aanboort sal komen. Heeft de Duivel Eva verleid en bedrogen, en heeft hy het doe konnen doen: waarom nu ook niet? De Heer Bekker voorsag dit al, dat hem dit sou konnen tegengeworpen worden, en daarom so gaf hy van te voren daar sijn antwoord al op, §. 27. van het geseide hoofdst. *Daar is so veel gebeurd, ende kan so veel gebeuren, daar de mensch de wegh en wyse van verborgen is: dat men lichtelik misdoet door onseker gissen, over saken die God niet gewilt heeft dat wy weten souden; en besonder, hoe dat voor den val de menschen met de Engelen verkeerden, ende wat doe wel geschieden konde, door gemeinschap onderling in dien staat der volkomenheid, dat nu niet geschieden kan. Over sulx soude noch al niets ter sake te besluiten zyn, al konde men betonen, dat de Duivel doe onmiddelik iets op de mensche had gewroght:* Maar dit is of die broederen niet verstaan, of niet verstaan willen: sy gaan op het selfde werk voort, of'er niets tegen geseid is, en men bewyst dat de Duivel Eva verleid heeft, en dan daar maar op los; heeft hy het doe konnen doen, waarom nu ook niet? Maar dese wys van handelen komt myn vreemd voor: want neemt eens, dat ik met reden ging tonen, dat alle pyn en elende van de sonden voort quam, en dan uit kragt van het selfde dee volgen, dat't seker is dat Eva voor den val, sonder smerte haar kinderen soude gebaart hebben: en daar uit ging besluiten, heeft sy het doe konnen doen, waarom nu na den val ook niet? soude me niet terstond tegen myn seggen, 't is nu een andere staat met haar; de sonden is in de werelt gekomen, en boven dien de Vrouw is gestraft. Wel so het nu voor de Vrouw een andere staat is, is het voor den Duivel niet? is hy dan niet gestraft, dien we gesien hebben dat vervloekt is boven al het vee, en boven al het gedierte des velts? Heeft God over de mensch de ingewanden van sijn barmhertigheid geopent, daar hy dit schepsel onder den vloek heeft laten leggen; en sijn evenwel de mensche door de straffe veel swakker, so wel man als vrouw, geworden? en is dit vervloekt schepsel so veel sterker geworden? dat hy doe nog een Slang heeft moeten

ten gebruiken, om de menschen te verleiden, en nu het maar onmiddelik doet: dits vreemd, daar sullen wederom andere sijn die myn seggen sullen, gy stelt dat de Duivel een Geest is: maar hoe heeft een Geest, die onstoffelik is, menschen die stoffelik zyn, konnen aandoen: daar is geen begrip af te maken. Ik seg hier op met de Heer Bekker, in de strax aangetogen plaats: *daar is so veel gebeurt, ende kan so veel gebeuren, daar de mensch de weg en wyse van verborgen is.* So dat, al kon ik hier niet van seggen, als de waarheid van het geen ik gestelt heb, maar klaar in Gods Woord geopenbaart is; so is 't de pligt van ieder Christen, sig daar aan over te geven: evenwel, om so veel als myn mogelik is, myn broederen te gemoet te komen, so sal ik tonen dat 't mogelik is.

'tIs seker, dat door de sonden het gantsche schepsel de ydelheid is onderworpen; en dat al de vyandschap, en dat niet over een komen met malkanderen, in de redenlose schepselen, tot de straf van de sonden moet gebragt werden. En het is wel te denken, dat de staat der opregtigheid, dit mede tot een deel van haar geluk gehad heeft, dat niet alleen de redelose, maar selfs de redelike schepselen, in een vriendelike gemeenschap met malkanderen geleeft hebben. Immers, daar is niemant die daar aan twyffelt, of de staat der geluksaligheid sal dat geluk mede deelachtig zyn, dat wy alle gemeenschap onder malkanderen, en met de Engelen sullen hebben; om gelykelik met haar, hem die op den Throon sit, en het Lam, eer en heerlikheid te geven, gelyk ons dat getoond werd Openb. 5:7--- 14. en 7:9--- 12. en op meer andere plaatsen. Daar is ook niemand of hy rekend het voor een ongeluk, wanneer hy van de gemeenschap van die geen afgehouden werd, die met hem in een en het selfde oogmerk, en interest is. Dat de bouwers van de tore van Babel verward wierden, en malkanders sprake niet konden verstaan; het is voor ongeluk voor haar te reekenen geweest. Aan d'andere kant, dat Christus sijn Apostelen op den dag van het Pinksterfeest, met den Heiligen Geest vervulde, en vreemde talen dede spreken, om daar door bequaam te zyn om tot de Heidenen te spreken, en met haar gemeensaam om te gaan. Daar is ook niet aan te twyffelen, of de Heidenen, tegen de welke de Apostelen hebben gesproken, hebben dit voor een geluk gerekent. Ik seg dan dat het wel te denken is, dat'er so een onderlinge gemeenschap tusschen de Engelen en menschen geweest is: maar so ras als de sonden in de werelt gekomen is, so is al dit soete ver-

broken. Een wys Vorſt ſal de gemeenſchap tuſſchen ſijn getrouwe en ongetrouwe Onderdanen, niet verdragen; en hier by komt dat ſelfs in de Onderdanen, ſo haar oogmerk en belang niet langer over een komt; men ſiet dat de gemeenſchap hoe langer hoe meer verwydert, en ſomtyds in af kerigheid veranderd: maar men ſal ſeggen, ſo'er ſo een gemeenſchap geweeſt is, waar van daan komt het, dat niet alleen de quade, maar ſelfs de goede menſchen, ſo verſchrikt ſijn geweeſt, als haar Engelen verſchenen zyn. Hier is wel reden af te geven: Onderdanen die haar bewuſt zyn, datſe haar in ongehoorſaamheid tegen haar Vorſt hebben vergrepen, en Majeſteit ſchending gepleegt, al is het dat haar van de Vorſt pardon toegeſeid is; ſo ſy echter het volle genot hier van nog niet komen te genieten, en omſukkelen moeten, tot die tyd als het de Vorſt believen ſal haar weder in ſijn volle gemeenſchap te herſtellen, al hebben deſelve met hare mede Onderdanen gemeenſaam omgegaan: ſo ſy in deſe ſtaat van omſwerven eenige van deſe komen te ontmoeten; al is het ſchoon dat de Vorſt getrouw is, in het houden van ſijn pardon: echter om dat haar hert haar veroordeelt van niet getrouwelik met haar Vorſt te hebben geleeft; ſy ſullen ſulke Onderdanen met vrees ontmoeten. Hier van daan komt 't, myns oordeels, dat, als de Engelen aan menſchen, ja ſelfs aan heilige menſchen verſchenen zyn, ſy meeſten tyd met vreeſe ſijn aangedaan geweeſt: waar by nog komt de geringe ſtaat, waar in de menſchen en de heerlike ſtaat daar in de Engelen zyn, 't geen altyd vrees en ontſag veroorſaakt, gelyk als dat over de woorden, *ſtof te lecken als de Slange*, pag. 51. geſien is.

Maar dit ſal men ſeggen ſijn maar gedagten, dat de Engelen en menſchen, verkering in de ſtaat der volkomentheid met malkanderen gehad hebben; en men denkt ſo veel dat niet waar is. Ik beken dit: maar ik meen dat ons Gods Woord aanleiding geeft om dit ſo te denken. In den ſtaat der volmaaktheid, ſo ſtonden menſche en Engelen, onder het gebied van den drie eenig God als haren Schepper. De menſchen hadden ſig deſe heerſchappy als onttrokken: maar God belovende een zaad der Vrouwe; ſtelde Chriſtus als het beloofde zaad, tot een hooft en Vorſt van de gelovige menſchen, en niet alleen van de menſchen, maar ook ſelfs van de Engelen. *Hy heeft alle dingen ſijnen voeten onderworpen.* 1 Cor. 15: 27. En dit is ſo algemeen, dat niemand als God daar van uitgenomen is. Vs 28. So dat de Engelen ſekerlik mede onder deſen Koning

ning behoren, na 't geen den Apoſtel ſegt: *Ende als hy wederom den eerſtgeboren inbrengt in de werelt, ſegt hy, ende dat alle Engelen Gods hem aanbidden.* Hebr. 1: 7. en gelyk den Apſtel dit daar in 't breede toond, en Eph. 1: 20, 21. mede te ſien is. Dat God *hem geſet heeft tot ſijne rechterhand in den Hemel, verre boven alle overheid, ende macht, ende kracht, ende heerſchappye, ende alle naam die genaamt word, niet alleen in deſe werelt: maar ook in de toekomende.* Dat hier de Engelen mede onder moeten verſtaan werden, dat leert ons Petrus. *Welke is aan de rechterhand Gods, opgevaren ten Hemel, de Engelen, ende machten, ende krachten hem onderdanig gemaakt zynde.* 1 Pet. 3: 22. Soude nu menſchen en Engelen tot een vergadering, en onder een hooft gebragt werden, gelyk den Apoſtel ons leerd, dat het voornemen ſo by God genomen was, *om in de bedeelinge van de volheid der tyden wederom alles tot een te vergadeeren in Chriſto, beide dat in den Hemel is, ende dat op de Aarde is.* Eph. 1: 10. Het was nodig, alſo door de ſonden verdeeltheid en afkeerigheid, tuſſchen menſchen en Engelen gekomen was, datſe weder te ſamen verſoent wierden. En dit toond den Apoſtel dat Chriſtus gedaan heeft: *Want het is des Vaders welbehagen geweeſt, dat in hem alle de volheid woonen ſoude, ende dat hy door hem vrede gemaakt hebbende door het bloed ſijns kruices, door hem ſegge ik alle dingen verſoenen ſoude tot hem ſelven, het zy de dingen die op de Aarde, het zy de dingen die in de Hemelen zijn.* Col. 1: 19, 20. Deſe verſoening en vrede, die tuſſchen de Engelen en menſchen, door Chriſtus is te wege gebragt, die is de Engelen aangenaam geweeſt, ſo datſe ſelfs verkondigers daar af geweeſt zyn: wanneer ſy in de geboorte van hare Vorſt ſongen. *Eere zy God in de hooghſte Hemelen, ende vrede op der Aarde.* Luc. 2: 14. De verſoening en vrede werd gemeenlik gemaakt, niet tuſſchen partye, die geen gemeenſchap oit met malkanderen gehad hebben: maar tuſſchen die geene, die van te voren met malkanderen in der min geleeft hebben; en om d'een of d'andere reden, in onmin met malkanderen geraakt zyn: want ſo men geen gemeenſchap te voren met malkander heeft gehad, ſo word tuſſen twee wel een verbond, maar niet een verſoening gemaakt: alſo verſoening vooronderſtelt, dat'er van te voren gemeenſchap is geweeſt. Maar beſonder verdient het hier ſijn opmerking, dat den Apoſtel Eph. 1. niet ſeid: *om in de bedeelinge van de volheid der tyden alles tot een te vergaderen in Chriſto.* Maar dat hy ſegt: *WEDEROM alles tot een te vergaderen in Chriſto*; als of hy ſeggen wilde, dat het voornemen

van God was om in Christo, door het Euangelium, menschen en Engelen, WEDEROM in die gemeinschap met malkander te brengen die sy, voor dat de sonde in de werelt gekomen was, met malkanderen hadden. En onse Saligmaker, op dese gemeenschap, die Engelen en menschen, met malkander door sijn komst, in en met hem, weder soude genieten, ogende. Segt tegen dien oprechten Israëlyt, Nathanaël: *Van nu aan sult gy den Hemel sien geopent, ende Engelen Gods opklimmende ende nederdalende op den Sone des menschen.* Joh. 1: 52. Sinspelende also op het geen men leest Gen. 28: 12. van de leeder Jacobs. Dit is ook so geschiet, gelyk in het lyden, Opstanding, en Hemelvaart van onsen Heiland, en ook by andere gelegentheden in de Schriften van het N. Testament te sien is, onnodig die alle aan te halen; also het geen den Apostel segt, van de heerlike staat, waar toe de gelovige des N. Testaments gekomen zyn, genoeg is om ons dit aan te wysen. *Gy zyt gekomen tot het hemelsche Jerusalem, ende de vele duisenden der Engelen tot de algemeine vergaderinge, ende de gemeinte der eerst geborene, die in de Hemelen opgeschreven zijn, ende tot God den Rechter over alle, ende de Geesten der volmaakte rechtveerdige.* Hebr. 12: 22, 23. Men siet dan dat Gods Woord ons aanleiding geeft tot die gedagten; dat menschen en Engelen met malkanderen in den staat der opregtigheid samen verkeert hebben. En so iemand dit niet soude willen toestaan, die sou ik vrage: waarom dat een quade Engel, alrede na sijn mening gevallen zynde, meerder toegang in het Paradys soude gehad hebben als de goede Engelen? Ik seggen na sijn mening: want myn gedagten zyn, dat de verleidinge van de mensche, de eerst sonde is die den Duivel heeft begaan, gelyk de Heer Do. Bekker ook van die gedagten is. Viervoud. Beantw. 3. onderhand. pag. 47. daar hy segt: *ende voorts gestelt, dat des Duivels eerste sonde in 't doen sondigen der eerste mensche heeft bestaan.* En wat lager: *Stelt dan, dat het sonder tyd verlies also geschied zy: eerst de Duivel de Vrouw, daar na de Vrouwe den Man, van God afleidende, ende also de val van den Duivel begonnen, ende in Adam geeindigt zy: in welke order sy ook d'een na den anderen elk hun vonnis in den Hof ontvingen.* Maar wat breng ik by, dat de Heer Bekker van die gedagten is, also dit weinig ingang sal hebben. De Heer Professor vander Waeyen, een van de voornaamste der tegenschryvers van de Heer Bekker, in sijn boek genaamt de Betov. Werelt, ondersogt en wederlegt, (so hy seid) pag. 96. §. 227. segt: *het is seer waarschynelik, dat de verleidinge*

des

des menschen sijn eerste sonde sy geweest, te meer, wyl hy een Doodslager van den beginne en een Leugenaar genoemt word, en die beide sonden doe begaan zijn, doe hy de mensch verleidede, en pag. 211. §. 584. *Ik ben niet vreemt van die gedagten, dat de Duivel en sijne Engelen in desen haar aanbevolen last wel eerst hebben overtreden.* Nu, het en komt hier niet op aan of de Heer Bekker, en de Heer vander Waeyen, van die gedagten zyn: ja al waren het selfs geheele kerkelike Vergaderingen, alsoo dit niet en neemt noch en geeft aan de waarheid van een saak. Maar hier komt het op aan, so iemand van een andere gedachte is, dat hy dan toond dat dit de eerste sonde van den Duivel niet en is: en so lang als dat niet gedaan werd, so oordeel ik, dat men niet misdoet, dit voor de eerste sonde van den Duivel te nemen, alsoo ons geen andere bekend is. Hier uit volgt dat de Duivel dese sonde gedaan heeft, niets reets zynde in de Hel, gelyk sommige van de vrienden willen: maar zynde een goede Engel.

Maar een goede Engel is een Geest: en hoe kan een Geest die onstoffelik is, de eerste menschen aandoen? Dat dit mogelik is, kan men sien uit de waarheden die men selfs gelooft. Dit word by alle gelooft, dat de geluksalige zielen in den Hemel onderlinge gemeenschap met malkanderen hebben, gelyk sijn E. in die Brief daar in 't voorgaande van ons overgehandelt is, pag. 6. mede toestemt. Die gene die de goede Engelen, zynde Geesten buiten de ziele des menschen geloven, sullen ook toestemmen, dat de salige zielen met de Engelen in den Hemel: ja selfs met Enoch en Elias gemeenschap hebben. Hoe dit nu geschiet: wie sal ons dat seggen? 't is genoeg dat 't geschied, al is het HOE ons onbekend. Dit weet men dat die aldergeluksaligste God, die twee also ongelyke, onse ziel en lichaam vereenigt heeft; so dat op de wil van onse geest ons lichaam haar beweegt: en de menschen also konnen haar gedagten malkanderen openbaren, ook magt en middel genoeg heeft om dit te doen, en also 't geen tot vernoeging en volmaking van sijn schepselen is, daar te weeg brengen. 't Bewijs hier af, is selfs nog buiten ons overvloedig in Gods Woord bekend; wanneer God de Engelen, die gedienstige Geesten, en sijne Dienaars zyn, uitgesonden heeft om van sijnent weegen iets by de menschen te verrigten. Het heeft hem noit aan middel ontbroken om haar bequaam te doen zyn, om dat geen dat sy van Godswege aan de menschen hadden bekend te maken, dat de menschen te doen verstaan, en met de menschen te konnen om-

gaan. En ten doet niet, of men door Engelen al soude willen verstaan, de ziele van de afgestorvene heiligen, waar over ik nu niet spreken sal. Dese die dit so verstaan moeten dit al mede toestaan; want also de ziele van de Heiligen ook Geesten zyn, so wel als de Engelen: so is Gods werk daar ontrent een en het selfde geweest. Uit dit alles sietmen dat 't mogelik is, dat de mensch door een Engel heeft konnen verleid werden; maar de wijs hoe dit geschied is, weet ik niet te seggen, also weinig als een ander myn seggen sal, door wat middel de zalige zielen in den Hemel, aan malkander haar gedagte bekend maken. Seker is 't na myn oordeel, dat Eva door een Engel verleid is; maar de wys hoe dat 't geschied is, daar mag men so wat na raden: maar ik denk niet, datmen het oit met sekerheid weten sal, gelyk men veel meer geschiedenisse uit de H. Schrift soude konnen tonen, daar de geschiedenis seker, maar de wys hoedanig dat 't geschied is, voor ons onseker en onbekent is.

Men siet ook hier uit, dat 't heel verkeerdelik geredeneert is, de Duivel heeft Eva verleid, en heeft hy het doe konnen doen; waarom nu niet? wel hoe, hy is doe geen Duivel geweest, maar een goede Engel die Gods gunst en magt te baat heeft; staande met sijn mede schepselen in den staat der opregtigheid: waar aan dat God die gunst doet, dat hy haar in die staat stelt, datse met hare mede schepselen konnen omgaan, om te samen bequaam te zyn om haren Schepper te verheerliken, gelyk als we gesien hebben, dat hy nog na den val aan de goede Engelen gedaan heeft. Maar dat God dese gunst aan den Duivel doen soude, die niet anders doen sou als de mensch verleiden, en kan ik niet denken. De Heer Professor van der Waeyen, geeft eenigsins te kennen, dat de Duivel een gesondene van God, aan moeder Eva is geweest; in de plaats van ons aangetrokken, pag. 211. §. 547, 548. die nu God send, die geeft hy bequaamheid om sijn verrigting; waar toe dat hy hem send, uit te voeren. Maar de Duivel die niet gesonden word, maar die men wil dat van selfs daar toe loopt, om tegen God aan te gaan, en sal God dese gunst niet doen. Men sal seggen, God laat wel quade menschen onder malkanderen verkeren, die malkander bederven: waarom dan den Duivel niet? Voor (1.) Van de menschen is het seker, dat God op een wonderlike wys ziel en lichaam vereenigt hebbende, haar in staat gestelt heeft, datse, volgens sijn gemeene invloed, bequaam zyn, om

om met andere menschen om te gaan. Maar also de Engelen Geesten zyn: wie sal ons seggen, of deselve van God in die staat gestelt zyn? datse volgens sijn gemeene onderhouding, bequaam zyn om met andere om te gaan; en of God geen mirakel doet, wanneer hy haar met menschen laat omgaan. En voor (2.) God laat menschen met menschen omgaan, om daar door sommige tot bekering te brengen, en andere alle onschult te benemen: heel anders is 't met den Duivel, die niets goeds sou verrichten, en die sijn vonnis al weg heeft. Voor het (3.) Al was het schoon dat de Engelen door haar ingeschapen kracht bequaam waren om met de menschen om te gaan; so sou dit van den Duivel nog niet volgen, om dat deselve gestraft en vervloekt is, gelyk als in het voorgaande is getoond. Uit dit alles siet men klaar, dat 't niet en volgt, de Duivel heeft Eva verleid; dienvolgende, hy kan nog de menschen verleiden.

Nu ben ik E. Heer, aan 't einde van myn voornemen en redenen gekomen; de veelheid van de stof die myn in dit werk is ontmoet: en dat ik heb soeken weg te nemen, dat myn soude konnen tegengeworpen worden; dit heeft my vervoert, dat 't so wyt uitgeravelt is: en dat ik U E. gedult so veel vergen moet, om dit alles te doorlesen. Dog de vriendschap die wy onderlinge samen hebben, en de genegentheid die ik u toedraag, die het voornaamste spoor is, waarom ik dese Brief geschreven heb, en doet my niet twyffelen, of U E. sal dit met gelyke genegentheid ontfangen en doorbladen. Ik had gaarne gesien, dat'er iemand van meerder bequaamheid (van de gene die met my van het selfde verstand zyn, dat'er is een quade Geest die een redelik schepsel is, buiten de ziel des menschen) dit werk had aangegrepen; also ik liever gesien had, dat sterker schouderen haar onder dit werk geset hadden, dan ik hier toe heb. Dog dit niet ziende, so ben ik'er toe gekomen; en ik kan niet anders zien, of ik heb in het verhandelen van dese saak, het spoor van de waarheid gevolgt. Ik wil wel bekennen, dat het geen dat men selfs ontwerp, van ons meesten tyd te veel geliest werd. Men sou onse begrippen niet qualik, kinderen van onse ziel konnen noemen. Nu weet men dat de ouders veeltyds hare kinderen met een ape liefde komen te lieven: en so gaat 't met onse eigene gedachten ook, datwe veeltyds door de duisterheid die noch in ons verstand is, en onse eige liefde niet bequaam zyn om haar misstal te bemerken. Dog ik verhoop niet, dat ik van die ongelukkige ouders sal zyn, die als het quaad gedrag, en gebrek van haar kinderen, haar aangewe-

sen

ſen werd, de oogen als toeſluiten; alſo ik van herten wenſch, dat ſo'er iets is in deſe Brief, dat niet op het ſpoor van de waarheid gaat, en dienvolgende niet uit God is, door redenen mag verbroken werden. Hand. 5: 38. Dit geſeide, en het geen hier tegen mocht ingebracht werden, E. Heer, u verſtandig oordeel onderwerpende: ſo bid ik, dat de God der Waarheid ons meer en meer op het ſpoor van de waarheid wil geleiden, en deſelve tot ſijn eer doen beleven. Hy ſegene UE. en de Uwen, met alle geeſtelike en lichamelike zegeningen. Dit wenſt van herten, die geen, die het voor eer rekent, dat hy ſich noemen mag

MYN HEER,

Uwen,

Amſterdam den 8 Aug.
Anno 1696.

J. W.

EINDE.

Drukfouten, aldus te verbeteren.

Pag. 5. regel 3. b. zyne dien, leeſt zyne E. dien: pag. 6. reg. 5. o. verſchillen, leeſt verſchilt: pag. 19. reg. 6. b. Doonenboſch, leeſt Doornenboſch: pag. 24. reg. 17. b. om een daar, leeſt om daar een; pag. 53. reg. 4. gyt zyt, leeſt gy zyt: reg. 1. o. name, leeſt name. En ſo'er nog iets meer is, gelieve den Goedwillige Leſer na ſijn beſcheidentheid te verbeteren.